

Univerzita Hradec Králové
Pedagogická fakulta
Katedra sociální pedagogiky

Oblasti rizikového chování spojené s informačními technologiemi

Diplomová práce

Autor: Bc. Anna Dufková
Studijní program: N 7507 Specializace v pedagogice
Studijní obor: Sociální pedagogika
Vedoucí práce: Mgr. et Mgr. Petra Kalibová

UNIVERZITA HRADEC KRÁLOVÉ

Pedagogická fakulta

Akademický rok: 2014/2015

ZADÁNÍ DIPLOMOVÉ PRÁCE

(PROJEKTU, UMĚLECKÉHO DÍLA, UMĚLECKÉHO VÝKONU)

Jméno a příjmení: **Anna Dufková**
Osobní číslo: **P14K0400**
Studijní program: **N7507 Specializace v pedagogice**
Studijní obor: **Sociální pedagogika**
Název tématu: **Oblasti rizikového chování spojené s informačními technologiemi**
Zadávací katedra: **Katedra sociální pedagogiky**

Z á s a d y p r o v y p r a c o v á n í :

Cílem práce je popsat různé oblasti možného rizikového chování, které je spojené s informačními technologiemi. Teoretická část práce je zaměřena na teorii jednotlivých rizikových jevů spojených s ICT a na vývojová specifika dětí středních škol v období dospívání. Empirické šetření, ve kterém je použita kvantitativní metoda dotazníku, je zaměřené na zmapování informovanosti žáků středních škol o nebezpečí počítačů a internetu.

Rozsah grafických prací:

Rozsah pracovní zprávy:

Forma zpracování diplomové práce: **tištěná**

Seznam odborné literatury:

Vedoucí diplomové práce:

Mgr. et Mgr. Petra Kalibová
Katedra sociální pedagogiky

Datum zadání diplomové práce:

6. listopadu 2014

Termín odevzdání diplomové práce:

6. března 2015

doc. PhDr. Pavel Vacek, Ph.D.
děkan

L.S.

Mgr. Iva Junová, Ph.D.
vedoucí katedry

dne

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem tuto diplomovou práci vypracovala (pod vedením vedoucí diplomové práce) samostatně a uvedla jsem všechny použité prameny a literaturu.

V Trutnově dne 1. 3. 2015

Poděkování

Ráda bych poděkovala vedoucí diplomové práce za pomoc, ochotu a trpělivost při vedení práce. Děkuji zúčastněným respondentům, středním školám a učilištím za spolupráci ve výzkumném šetření.

Anotace

DUFKOVÁ, Anna. *Oblasti rizikového chování spojené s informačními technologiemi*. Hradec Králové: Pedagogická fakulta Univerzity Hradec Králové, 2015. 81 s. Diplomová práce.

Diplomová práce se zabývá rizikovým chováním, které probíhá prostřednictvím informačních a komunikačních technologií. Zjišťuje, do jaké míry se dnes adolescenti setkávají s vybranými rizikovými jevy v prostředí internetu, a které faktory to ovlivňují. Práce poukazuje na různá nebezpečí informačních technologií. Přednostně je zaměřena na děti ve věku 15 – 19 let, tedy období adolescentního věku. Teoretická část se zabývá vývojovými specifiky adolescentů, čím se vyznačují a co je může ovlivnit. Nastiňuje také problematiku médií, jak působí na jedince v dnešní době. Dále se text zabývá teorií nelátkových závislostí. Popisuje jednotlivé rizikové jevy v informačním a komunikačním prostředí. V praktické části je použita kvantitativní metoda dotazníku, který je mířen na studenty středních škol ve věku 15 - 19 let. Cílem práce je seznámit s jednotlivými rizikovými jevy, se kterými se mohou setkat nejenom děti a mládež. Cílem výzkumného šetření je zmapovat, do jaké míry se dnes adolescenti ve věku 15 – 19 let setkávají s vybranými rizikovými jevy v prostředí internetu, a jestli je to ovlivněno věkem, pohlavím či místem bydliště.

Klíčová slova: Informační technologie, počítač, internet, adolescence, média, rizikové chování, kyberšikana, sexting

Annotation

DUFKOVÁ, Anna. *Risk behaviour spheres connected with Information Technology*. Hradec Králové: Faculty of Education, University Hradec Králové, 2015. 81 pp. Thesis.

This Thesis applies to risk behavior, which runs through information and communication technologies. There is determined the rate of how much the adolescents have to face to some risk effects on the Internet and if it is influenced by some factors. The work shows the various dangers of information technologies. Its priority is aimed at children in 15-19 years old – the adolescent age. The theoretical part describes the specifics of adolescent development, its features and what influences it. There are also mentioned issues of media and how they affect individuals nowadays. The theory of non-substance addictions is discussed in the text. There are described risk phenomena in information and communication environment. The practical part uses quantitative method questionnaire, which is filled secondary school students aged 15-19 years. The aim of the Thesis is to familiarize us with the various risk effects, which can meet not only children and youth. The aim of the research is to determine how much of adolescents aged 15 to 19 years old encounter with risk phenomena on the Internet and whether it is influenced by age, gender or place of residence.

Keywords: Information technology, computer, the internet, adolescence, media, risk behaviour, cyberbullying, sexting

Obsah

Úvod	9
1 Vývojové zvláštnosti dítěte ve věku 15 – 19 let.....	11
1.1 Vlastní tělo jako součást identity	12
1.2 Emoční a osobnostní vývoj dospívajícího jedince.....	13
1.3 Socializace v adolescenci.....	14
1.3.1 Funkce rodiny v životě jedince.....	15
1.3.2 Vliv školy	16
2 Média a masmédia jako důležitý faktor 21. století.....	18
2.1 Vliv médií na děti a mládež	19
2.2 Historie internetu	21
3 Rizikové a delikventní chování mládeže.....	23
3.1 Agresivní chování u mládeže.....	24
3.2 Kyberkriminalita a mládež.....	25
4 Informační technologie z různých hledisek	28
4.1 Základní rysy internetu	30
4.1.1 Anonymita a virtuální identita na internetu.....	31
4.2 Rizikové jevy v ICT.....	32
4.2.1 Kyberšikana	33
4.2.2 Sexting.....	36
4.2.3 Kybergrooming.....	39
4.2.4 Netolismus	41
4.2.5 Další rizikové jevy: hoax, phishing	44
5 Výzkumné šetření.....	46
5.1 Cíl výzkumu a výzkumné hypotézy.....	46
5.2 Metoda výzkumného šetření	47
5.3 Vymezení výzkumného souboru.....	47
5.4 Výsledky dotazníkového šetření	50
5.5 Shrnutí výsledků šetření.....	59
Závěr.....	62
Seznam použité literatury a zdrojů	
Seznam dalších pramenů	
Seznam příloh.....	

Úvod

Dnešní doba by mohla představovat synonymum pro značný pokrok v nových technologiích, především v informačních a komunikačních, které nám napomáhají, jak naznačuje pojem, k snadnému vyhledávání informací a k efektivní komunikaci. S tím neodmyslitelně souvisí i jiný životní styl oproti dřívějším poměrům, jiné trávení volného času dospělých jedinců, mladistvých a v neposlední řadě i malých dětí (viz Příloha A). Jelikož se technologie rozmáhají po celém domově, není jim prakticky úniku. Drtivá většina domácností vlastní nejen počítač, notebook, iPhone, iPad či tablet. Na těchto přístrojích lze nejen pracovat, ale i bavit se. A právě to představuje riziko různých útoků agresorů. Člověk, který tato rizika nezná, se může snadno dostat do nepříjemností, které mohou v závěru negativně působit především na psychiku jedince.

Informační a komunikační technologie tedy s sebou přináší nejen potěšení, ale i jistá rizika. Takovou vysoce ohroženou skupinou, která by se mohla stát obětí těchto rizik, je skupina dětí a mladistvých, kteří prakticky neznají život bez počítače a internetu. Již vyrůstali v období internetového rozmachu. Dřívější generace vyrůstaly v dobách, kdy si děti hrály a hledaly si zábavu jiným způsobem než dnes, byly aktivnější, vynalézavější a pohyblivější. Ale dnes se uchylují do kyberprostoru a každý ho využívá jiným způsobem.

Na internetu na mládež číhá mnoho nástrah v podobě různých rizikových jevů. Kupříkladu se hojně rozmáhá kyberšikana, která v podstatě předčila původní šikanu. Takových hrozeb je mnoho a děti a mladiství jsou obzvláště rizikovou skupinou vzhledem ke svým charakteristickým rysům, důvěřivosti, nedostatečné míře zodpovědnosti apod. Lze se domnívat, že rodiče nejsou uspokojivě informováni o hrozbách počítače a internetu. Jednak že toto ohrožení sami neznají, a jednak že na své děti nemají příliš času a dostatečně se jim nevěnují.

Diplomová práce poukazuje na různá nebezpečí informačních technologií. Cílem práce je seznámit s jednotlivými rizikovými jevy, se kterými se může člověk setkat. Cílem výzkumného šetření bude zmapovat, v jaké míře se dnes adolescenti – žáci středních škol – setkávají s vybranými rizikovými jevy na počítači a internetu, a jestli jejich zkušenosti ovlivňuje například věk, pohlaví či bydliště. Práce je přednostně

zaměřena na děti ve věku 15 – 19 let, tedy období adolescentního věku, kdy se jedinci začínají více odpoutávat od rodičů a více si dirigují svůj volný čas.

Tímto tématem by se měli větší měrou zabývat i rodiče, aby dokázali zasáhnout v případech, kdy by to již naléhavost situace vyžadovala. Dítě se ale může stát nejenom obětí agresora na druhé straně internetové sítě, ale také samo může ubližovat jiným lidem. Buď si následky takového činu neuvědomuje, nebo svoji agresi vykazuje tímto způsobem, protože mu to dnešní doba a technologie dovolují.

Sezení u počítače může ale také ohrožovat celkové zdraví člověka, především fyziologický vývoj dítěte, kdy tělo jedince neustálým sezením na židli zdatelně trpí. Častý úchop počítačové myši, špatný sed na židli nebo na jiném nábytku, stálé namáhání očí – to vše se v budoucnu může negativně projevit na tělesném zdraví. O nedostatku pohybu nemluvě. Nehrozí tu tedy pouze psychické potíže při případných nepříjemných zkušenostech s internetem, ale také fyzické škody.

Problematice rizikového chování na internetu a prostřednictvím dalších komunikačních technologií se věnuje stále více publikací, literatury a článků v periodikách je velké množství a to jak u nás, tak i v zahraničí. Existuje také mnoho kvalitních internetových stránek, které informují rodiče a jejich děti o hrozícím nebezpečí internetu, popřípadě jak se zachovat při útoku agresora, a kde hledat pomoc.

1 Vývojové zvláštnosti dítěte ve věku 15 – 19 let

Období dítěte trvající od 15 do 19 let věku spadá do dospívání a to konkrétně do adolescentního věku. Tento časový úsek ohraničují dva zásadní sociální mezníky, kde prvním je ukončení povinné školní docházky a druhým je dovršení přípravného profesního období, kdy většinou následuje i nástup do zaměstnání. Pro mnohé jedince zde může započít ekonomická samostatnost, samozřejmě s výjimkou vysokoškoláků. Naše sociokulturní podmínky považují tuto ekonomickou nezávislost za důkaz dospělosti. Důležitým sociálním mezníkem pro adolescenta je dosažení plnoletosti, která má mimo jiné také právní charakter, přičemž dle našeho současného práva je jedinec dospělý v 18 letech, a proto je i za své jednání zodpovědný. Jestli je ale člověk v tomto věku opravdu dostatečně vyspělý, to je již individuální záležitostí. (Vágnerová, 2000, s. 253 - 254)

Jak uvádí Čačka (2000), dítě v dospívání musí během několika let projít mnoha změnami a to tělesnými, fyziologickými, psychickými a společenskými. Počítá se s tím, že se promění v dospělého člověka se zformovanou osobností, uceleným světovým názorem, který je připravený k produktivní práci v zaměstnání. Očekává se od něj zodpovědnost v manželství a rodičovství a v aktivním občanském životě. Dospívání obecně lze chápat jako přechod od nesamostatnosti k samostatnosti, od závislosti na dospělých k nezávislosti, od neodpovědnosti k morální zodpovědnosti, od konzumace společenských produktů a hodnot k jejich tvorbě. Můžeme také vnímat přechod od vnějšího učení k sebevzdělávání, od výchovy k sebevýchově a od poslušnosti a podřizování k nezávislosti a individualizaci. Celkově se mění postoje, hodnoty, vztahy, zájmy apod.

Adolescenti si často vytvářejí svou vlastní kulturu – otevřeně projevují svoji potřebu volnosti a experimentování. Nemají rádi definitivní řešení vlastní situace. Odmítají a ignorují styl života a hodnoty svých rodičů. Mění se jejich postoj k budoucnosti, kdy se cítí svobodní díky vědomí, že dnes si lze vybrat z mnoha možností. Proto žijí naplno a přítomnost pro ně mnohdy nemá smysl pouze k přípravě na dospělost, což se samozřejmě rozchází s představami rodičů, kteří chtějí, aby se aktivity jejich dětí podřizovaly převážně budoucnosti. (Vágnerová, 2000, s. 254)

1.1 Vlastní tělo jako součást identity

Jak potvrzuje Říčan (2006), tělesný vzhled je pro adolescenta důležitou součástí jeho identity, i když se v něm již nedějí žádné razantní změny. Jedinec svému tělu většinou věnuje ve velké míře pozornost, kdy lze hovořit až o jakémisi narcistním zaměření. Tato orientace je bezpochyby podporována obecným sociokulturním standardem vyzdvihování hodnoty pro mládí a krásu. Vzhled těla je posuzován dle aktuálních měřítek atraktivity. Adolescent se srovnává s ostatními. Pokud tělové schéma odpovídá aktuálnímu ideálu krásy, může se stát nejdůležitější součástí vlastní identity, dodává jedinci sebevědomí, podporuje pocity jistoty sociální akceptace. Pomáhá dosáhnout jakési prestiže, obzvláště u opačného pohlaví. (Vágnerová, 2000, s. 255 – 256)

Zevnějšek se tak může stát cílem i prostředkem, kdy slouží k dosažení sociální akceptace. Adolescent se chce líbit ostatním i sobě, aby podtrhl svoji hodnotu. Mnozí chápou krásu jako úkol, který je potřeba splnit, a proto vynakládají množství aktivity k jeho vyplnění. Sklon k uniformitě je dnes navíc podporován do velké míry médii. Na druhé straně někteří jedinci si ztrátu individuality v tomto případě uvědomují a snaží se být originální, avšak ne vždy to může být pozitivně přijímáno. Proto je nakonec taková jednotvárnost brána jako jistota. I když výsledkem zrání osobnosti člověka může být i nalezení vlastního stylu a oproštění od kopírování vzorů z médií. (Vágnerová, 2000, s. 256 – 257)

Atraktivita, výška postavy či fyzická síla – to jsou tělesné vlastnosti, které mohou fungovat jako jakési sociální kompetence. Vágnerová (2000) dále dodává, že atraktivní jedinec je mezi svými vrstevníky úspěšný, a to se týká především dívek. Ve společnosti prezentují ideál ženské krásy mladé modelky. Svoji atraktivitou lze dosáhnout sociální prestiže a další kompetence mohou být dokonce považovány za zbytečné. I když je krása v podstatě krátkodobá, to adolescenty nijak neomezuje. Jsou zaměřeni na blízkou budoucnost, obzvláště pokud je uspokojivá přítomnost. Výška postavy již odpovídá výšce dospělého člověka, a proto se opticky mění vztah k autoritám, kde adolescent již nepůsobí jako podřízený. A v neposlední řadě fyzická síla – u chlapců má značný význam, potvrzuje jejich prestiž.

Nelze opomenout sexualitu, která dle Kocourkové (2000) představuje v tomto časovém úseku významnou roli, dochází k prvním zkušenostem a uceluje se pohlavní a sexuální identita. Běžnou aktivitou je masturbace, uvádí se, že je častější u chlapců

než u dívek. Tu provázejí různé fantazie, ze kterých mohou plynout různé psychické konflikty a pocity viny díky jejich nepřijatelnosti. Langmeier a Krejčířová (2006) dodávají, že sexuální pud je závislý na fyziologických procesech, například na bouřlivých změnách v hormonální činnosti. Způsoby sexuálního chování jsou uzpůsobeny výchovou a sociálními podmínkami, především tedy aktuálními kulturními normami.

1.2 Emoční a osobnostní vývoj dospívajícího jedince

Emoční a osobnostní vývoj se v adolescenci završuje a emoční se navíc i stabilizuje. Protože je dospívající jedinec postaven před významné vývojové úkoly, ztotožňuje se se svou sexuální identitou a cítí i nutnost udržovat hodnotný partnerský vztah. Čím více se osobnost adolescenta stává autonomní na rodičích i dalších vzorech, tím více je emočně závislý na vrstevnících. Takový vývoj osobnosti by měl být završen jakousi autonomií spojenou s odpovědností jak za sebe tak i za svěřené osoby. V adolescenci se významně projevují procesy individuace a socializace, které závisí na prožitých zkušenostech jedince. (Vašutová, 2005, s. 66)

Jak doplňuje Vágnerová (2004), emotivita bývá odlišná svou kvalitou, intenzitou či přiměřeností. Pokud se jedná o výraznější nevyrovnanosti v této oblasti, lze hovořit v hraničních případech až o poruchách osobnosti. Emoční prožívání člověka může být například diferencováno vzhledem k objektu, na který je zaměřeno, což znamená, že pocity vztažené k sobě a k okolí mohou být zřetelně odlišné. Emoční prožívání může být také akcentované, nebo naopak utlumené. Emoce bývají i nepřiměřené vyvolávajícím podnětům. Mohou se projevovat velice intenzivně (neadekvátní afekty vzteku s agresí). Jindy jde pro změnu o nápadnou neschopnost reagovat emocionálně na tyto podněty. Takové poruchy osobnosti lze spolehlivěji diagnostikovat právě v adolescenci.

Emoční a osobnostní vývoj je spojen také se sebepoznáváním, sebehodnocením a sebevědomím. Sebeoznávání se podílí na vyhraňování mravních zásad a názorů, kde do popředí vstupuje nejvíce problematika hodnotové orientace. Značný emocionální důraz zahrnují postoje a hodnoty, které se odvíjejí a reagují na prožití úspěchů a neúspěchů. Sebehodnocení se pak většinou opírá o hodnocení vrstevníků a dospělých. Pokud dochází k jisté míře stability v sebehodnocení adolescenta, jedná se o významný

ukazatel míry vyspělosti osobnosti. Avšak mnohdy se dospívající může v sebehodnocení upnout na nějaký pomyslný nedostatek a to následně zkresluje jeho sebehodnocení. A takovým významným činitelem ve zjišťování rovnovážného stavu mezi vnějšími společenskými vlivy a vnitřním prožíváním a jednáním je sebevědomí. Také zdravé sebevědomí je znakem sociálně zralé osobnosti s reálnými ambicemi a cíli a znající své schopnosti a možnosti. Dá se pokládat za záruku potřebného respektu. Vašutová (2005) dále doplňuje a rozlišuje také čtyři typy sebevědomí:

- adolescenti se zdravě formovaným sebevědomím – kteří se vnímají v souladu s realitou a dobře zvládají požadavky okolí,
- hledající adolescenti – kteří nemají ustálený názor na sebe sama, stále se vyhraňují,
- závislí adolescenti, konformní – kteří přebírají postoje autorit, plní požadavky, o kterých příliš neuvažují,
- zmatení adolescenti – kteří si nevědí rady sami se sebou a příliš se neorientují ve společenských požadavcích.

1.3 Socializace v adolescenci

Socializaci Macek (2003) definuje jako proces vývoje osobnosti v materiálním a sociálním prostředí charakteristickém pro danou společnost. Období adolescence jako přechodu do dospělosti zahrnuje specifické rysy socializace, kdy je člověk více a více akceptován jako dospělý a také se od něj očekává odpovídající chování. Dochází k diferenciaci a kvalitativní proměně sociálních rolí. K. Lorenz (1993) dokonce hovoří o jakési adolescentní neofilii, tedy o potřebě nových postojů a způsobů chování, která má pravděpodobně genetický základ. Mladiství však nechtějí přijímat pravidla jenom kvůli tomu, že jsou určená, dokáží ovšem o jejich správnosti uvažovat. (Vágnerová, 2000, s. 274)

Dle Hurrelmana (1994) adolescent s využitím základních sociálních dovedností, které si osvojil v dětství, spolu s novými emocionálními a kognitivními schopnostmi rozšiřuje své kompetence pro výkon nových rolí a přijetí statusu dospělého. Jakousi pomyslnou hranici vstupu do dospělosti tvoří uznání ve veřejné i soukromé sféře života – tzn. dosažení nějakého vzdělání, přípravy na společenské funkce a dosažení jisté míry osobní nezávislosti.

Hodnotově normativní činitelé ovlivňují konkrétní interakce mezi lidmi, bereme v potaz také osobnostní zvláštnosti a konkrétní situace. To vše determinuje sociální komunikaci a sociální učení. Na úrovni socializace v tomto období se adolescenti často dostávají do konfliktů díky novým a pozměněným skladbám rolí. Osvojování nových rolí je také často spojováno s pocity nejistoty. (Macek, 2003, s. 37 - 38)

Socializaci adolescentů nelze brát pouze jako vrůstání do společnosti dospělých, ale díky vyčlenění tohoto období jako relativně samostatného a specifického můžeme hovořit také o různých subkulturách mládeže. Proměnlivost postojů a chování adolescentních jedinců je stále větší a proces dospívání je stále více a více determinován konkrétními kulturními, ekonomickými a politickými podmínkami. (Macek, 2003, s. 38 – 39)

Pro adolescentní věk je typické, že jedinec má sklon uvažovat o morálních principech a zaujímat k nim vlastní stanovisko. Příznačné jsou také akcentované závěry a tendence vyžadovat dodržování uznávaných principů až v nekompromisní míře. Odtud pramení častá netolerance k lidem s odlišnými názory. Adolescenti se dají také snadno přesvědčit o ideálu jakési čisté a spravedlivé společnosti, dokáží věřit takovému ideálu a jsou schopni pro něj i něco obětovat. Ale u mládeže je potíž v množství hodnot a především v neujasněnosti jejich priorit – potřebuje stabilní hodnoty, které by poskytovaly jistotu. Ovšem ne všichni adolescenti přijímají běžné hodnoty a sociální normy, může docházet k tzv. antiidentifikaci s platným společenským řádem, což může být výrazem protestu vůči společnosti. (Vágnerová, 2000, s. 275 - 277)

1.3.1 Funkce rodiny v životě jedince

Rodina je důležitým faktorem socializace. Jak podotýká Čačka (2000), je to primární skupina, která je pro člověka důležitým formujícím sociálním prostředím. V dospívání celkově dochází k postupnému uvolňování ze závislosti na rodičích, ale tento proces může být doprovázen jak devalvujícími, tak i evalvujícími vlivy ze strany adolescentů i rodičů a ostatních příbuzných. Rodina jako taková je působištěm dynamického uspokojování, ale i frustrace potřeb, zdrojem životních zkušeností a poznatků. Ale většinou již kolem 12. roku začíná oslabování rodičovské autority, které vrcholí právě v 15 – 16 letech.

Rodiče dle Vágnerové (2000) představují pro adolescenta model určitého způsobu života v dospělosti. Děti ale často odmítají některé hodnoty a varianty řešení problémů proto, že se jim zdají zastaralé. Z toho důvodu dochází k fixaci na vrstevníky s podobnými potřebami a problémy. Adolescent je celkově k rodičům kritický, porovnává je s ideálem, který si sám vytvořil, polemizuje nad nimi a hledá přijatelnou variantu. Do kvality rodinných vazeb se také promítá především krize identity dospívajícího a jeho celkový negativismus. Pocit nezávislosti jedince narůstá i s rozšiřováním emocionálních vztahů mimo rodinu.

Předpoklady, že konflikty rodičů s dospívajícími jsou v podstatě zdravé a nutné pro pozitivní vývoj, vyvrátila na konci 80. let 20. století A. Petersenová ve svých výzkumech. Dokázala, že vysoká míra konfliktů byla typická především pro adolescenty s rizikovým chováním, jako je delikvence, útoky z domova, vstup do sekt, nedokončení školy, zneužívání drog či pokusy o sebevraždu. Další výzkumy Colemana a Hendryho v roce 1999 ukázaly, že v rizikové chování ústí také stav, kdy není vysoká potřeba autonomie propojena s přiměřenou emoční podporou a vřelostí rodičů. (in Macek, 2003, s. 53 – 54)

1.3.2 Vliv školy

Adolescenta formují i různé výchovné a vzdělávací instituce, které navštěvuje. Zařazení do gymnázia, odborné školy či učiliště se spolupodílí na utváření osobnosti i představách o budoucnosti jedince. Učení se stává linií, po které jedinec zamýšlí realizovat svůj vlastní život, podle toho si také dále vybírá své kontakty, zájmy apod. Význam prospěchu klesá. (Čačka, 2000, s. 309)

Ve škole je student v neustálé interakci s vrstevníky, spolužáky, a učiteli. Ve třídě, tedy ve školním společenském prostředí, tráví dle Čačky (2000) dospívající velkou část svého času. Probíhá zde nejen učení, ale také zde mohou být uspokojovány některé psychické a sociální potřeby osobnosti. Vágnerová (2000) rozlišuje tyto psychické potřeby:

- potřeba stimulace – je uspokojována kontaktem s vrstevníky a společnou účastí na aktivitách,
- potřeba orientace a smysluplného učení – jedinec s vrstevníky experimentuje v oblasti různých situací,

- potřeba citové jistoty a bezpečí – postupné nahrazení rodiny, kdy tento pocit jistoty je uspokojován vrstevnickými vztahy,
- potřeba naplnění partnerského vztahu, který zahrnuje i sexualitu – potřeba partnera je již na úrovni psychické, sociální i tělesné.

V adolescenci má svůj význam oddělovat vztahy vrstevnické od specifitějších přátelských a partnerských vztahů. Vrstevnický vztah umožňuje vzájemné poskytování názorů, pocitů a vzorců chování, plní funkci komunikační a interakční. Adolescentní jedinci rádi napodobují a jsou také rádi napodobováni. Jsou spokojeni, když jsou ostatními viděni, slyšeni a oceňováni, posiluje to tak jejich pocity významnosti. Členstvím v nějaké vrstevnické skupině jedinec získává sociální status. Velké množství volného času je věnováno povídání si. Pokud někdo není zařazen do vrstevnické skupiny, cítí to jako sociální stigma. (Macek, 2003, s. 57 - 58)

Třídní kolektiv má podobně jako vrstevnické skupiny svoji vnitřní strukturu, tedy jednotlivé role a pozice, dále stanoviska, cíle, normy, hodnoty a také sankce a odměny. Významnými činiteli jsou i učitelé, bez kterých by žáci pravděpodobně nedosáhli svého očekávaného cíle. Ve třídě se dále vytvářejí různé užší skupiny, páry, které si navzájem pomáhají. Celkové soužití ve škole se tak stává zdrojem různých sociálních zkušeností. Ve své celkové nejistotě studenti oceňují na učiteli jeho autoritu bez nadřazování, dobré vztahy a pochopení pro děti, ochotu vyslechnout jiné názory a soulad slov a konaných činů. Postupem času tak jsou adolescenti schopni posuzovat i učitelovy odborné znalosti a dovednosti. (Čačka, 2000, s. 309 – 311)

2 Média a masmédia jako důležitý faktor 21. století

Pokud se hovoří o médiích, většinou se tím rozumí tisk, rozhlas, televize, či nová média založená na digitálním přenosu dat. Význam tohoto pojmu je o něco širší, jak podotýká Jiráková a Köpplová (2007). Samotné slovo „médiu“ pochází z latiny a označuje prostředek nebo prostředníka. V tomto smyslu jsou tedy média něco, co zprostředkovává sdělení – komunikační média. Označení médium však používáme v různých významech. Někdy tak označujeme technologii, která zprostředkovává produkci, přenos a příjem sdělení. Jindy máme na mysli osoby, které tvoří ty mediální obsahy – například novináře. Někdy se za médium považují i kódy, které používáme při komunikaci, protože samotná komunikace je bez média prakticky nemožná – pro nás je tím kódem například čeština. Kódy je tak možné brát za primární komunikační média.

Jak se postupem času naše civilizace vyvíjela, tak se také na média zvyšovaly nároky – vznikla potřeba přenášet co nejvíce sdělení na větší vzdálenosti a to v mnohem kratším čase a velkém množství adresátů, jak uvádějí Jiráková a Köpplová (2007). V průběhu dějin se tak začala rozvíjet i sekundární média, počínaje nástěnnými malbami, posly tiskem, pokračující například telefonem a počítačovými sítěmi.

Média můžeme rozlišovat také dle toho, jak podporují interpersonální komunikaci. Ta, která podporují utváření sociálních vztahů, nazýváme interpersonální médii, to může být například poselství, dopis, telegraf, telefon nebo e-mail. Důležitým znakem těchto médií je, že se jejich uživatelé vnímají jako jedinečné osobnosti a oba mohou navzájem přijímat i posílat vzkazy. Odlišný druh médií oproti tomu slouží jakési celospolečenské komunikaci – spojením mezi jedním hlavním bodem a mnoha cílovými body, které lze jednoduše nazvat publikum. Tyto prostředky označujeme jako masová média. Pro ně je příznačné to, že nepodporují vzájemnou komunikaci obou stran. K takovýmto médiím řadíme noviny, časopisy, knihy, televizní a rozhlasové vysílání, film a v neposlední řadě internet. (Jiráková, Köpplová, 2007, s. 21 – 22)

Kraus (2008) uvádí další dělení médií McLuhana (1991) na horká a chladná média. Pomáhá nám to lépe si uvědomovat rozdíly mezi dřívějšími čtenáři a současnými diváky kyberprostoru. Jde o to, do jaké míry médium poskytuje jednomu ze smyslů informativní údaje. Horká média kladou důraz na jeden smysl a vyžadují od příjemce nižší stupeň účasti, těmi jsou například rádio, fotografie. Oproti tomu chladná média

kladou vyšší nároky na doplnění sdělovaných představ a na zapojení dalších smyslů. Sem by se řadily počítače, televize, i když se dají považovat za jakousi kombinaci chladných a horkých médií.

Shrnutí a porovnání tradičních a nových médií provedl také Kotrba (2004). Upozorňuje na to, že nová média prakticky ruší lokální a časová omezení a shrnuje tyto jejich hlavní vlastnosti:

- multimedialita, která představuje předávání informací prostřednictvím textu, zvuku i obrazu,
- víceúrovňovost a vícesměrost komunikace a šíření informací,
- kolaborativnost – spolupráce ve virtuálních týmech a virtuálních komunitách,
- virtualita, která umožňuje utvářet vlastní abstraktní a virtuální prostor a komunikovat v kyberprostoru,
- interaktivita, která dovoluje jedinci aktivně zasahovat do procesů a pohotově reagovat na informace,
- jednoduchá, levná a pohotová komunikace prostřednictvím elektronických médií,
- globalita, která překonává geografické bariéry,
- mobilita, kdy nezávisí na místě a čase získávání informací
- a další.

2.1 Vliv médií na děti a mládež

Média mají významný dopad nejen na jednotlivce, ale i na společnost. Ovlivňují chování, postoje a názory, mohou rozšiřovat obzory a utvářet životní styl, ale na druhé straně umějí také děsit, uvádět v omyl i navádět ke společensky nežádoucímu chování. Jsou tak významnou společenskou institucí provázanou s dalšími institucemi, že je již nelze od společnosti izolovat. Chceme-li tedy posuzovat účinek médií, hrají zde roli tři základní faktory: stav společnosti (způsob komunikace, úroveň vzdělání, ...), technický rozvoj médií a rozvoj poznání společnosti. (Jirák, Köpplová, 2007, s. 151 – 154)

Již v průběhu dějin se vyskytovaly snahy o kontrolu a řízení médií, které měly omezit nebo usměrnit schopnost ovlivnit publikum. Tyto snahy se daly uskutečnit například pomocí cenzury nebo zákonnými pravidly. Například nedemokratické režimy

vnímají média jako prostředek, díky němuž mohou naplňovat vlastní cíle. Vedle cenzury lze zmínit propagandu, pomocí které se dá spolehlivě ovlivňovat společnost, ať se jedná o propagandu politickou, ekonomickou, ideologickou či didaktickou. A takovým dalším neopomenutelným působením v médiích je reklama založena na možnosti dosáhnout předem naplánovaných účinků a cíleně ovlivnit jedince. Jde o snahu docílit nějakého žádoucího chování z hlediska samotného zadavatele reklamy. (Jirák, Köpplová, 2007, s. 154 – 157)

Zaměříme-li se na účinky obsahů médií, nejvíce nás budou zajímat násilné obsahy. Násilí v televizi, časopisech a počítačových hrách na rozdíl od násilí v rodinách není skutečné, ale zobrazené. I tak je označováno za velice nebezpečné, protože je dnes častým a dobře dostupným. Sice se podle Howieckého a Žantovského (2008) vedou diskuse, zda přítomnost násilných scén vyvolává v divákovi asociální sklony, či jsou tyto sklony vrozené, a tudíž lidé tyto scény rádi sledují. Drtivá většina různých početných studií se však shoduje na tom, že dlouhé sledování násilí v médiích může mít trvalý vliv na osobnost jedince a může vést k závažnému kriminálnímu chování, což také konstatují L. Eron a R. Huesmann (1983) ve svých výzkumech. Jedním z důsledků stálého vlivu násilí v médiích může být také bezcitnost vůči násilí, které je páčáno jinými lidmi v okolí, neochota pomoci a pokles emočních vztahů. (in Langmeier, Krejčířová, 2006, s. 302 - 303)

Idea, že i v demokratických společnostech je třeba média nějak upravovat, vychází z předpokladu, že činnost médií může přinášet negativní jevy, kterým je třeba předcházet. Kupříkladu, pokud má vlastník na mediálním trhu dominantní postavení, může to ve výsledku omezit pestrost názorů, a tedy oslabit možnost svobodného projevu. Některé typy obsahů mohou mít také špatný vliv na postoje dětí a mládeže. Proto je dnes tak důležitá existence mediální výchovy ve školách, která zvyšuje mediální gramotnost a může tak vést k jiným, novým požadavkům, které vzápětí mohou přispět k celkové proměně médií. (Jirák, Wolák, 2007, s. 107 – 110)

Média však mohou přispívat i k duševnímu rozhledu, jak také dodává Langmeier a Krejčířová (2006). Nejsou zde jen samá negativa, musíme vidět i tu řadu informací, které při vhodném zařazení a s vhodným komentářem umožňují i obohacení člověka, a které mu poskytují nové poznatky. Média přinášejí také tolik důležitou zábavu a relaxaci. Musíme však hledět na přiměřenost a neochuzovat tak vlastní život v rodině a ve společnosti.

Dnes jsou média a informační technologie rozptýleny po celém bytě. Rozšířila se škála diváků, pořadů v programové nabídce, aplikací. Společnost na média nahlíží tak, že nejsou pouze zdrojem informací a rozptýlení, ale jsou i symbolem společenského postavení, neboť je důležité, kolik přístrojů a jaké člověk v dnešní době vlastní. Zvyšuje se volná dostupnost médií pro mládež a děti. A vývoj médií není pouze příčinou, ale i příznakem obecného vývoje lidstva. Hrozí tak i pozvolná individualizace, která může vést až do sociální izolace, jež je médií naprosto podporována. (Buermann, 2009, s. 46)

V posledním desetiletí se především internet stává pro děti a mládež pomalu důležitějším, než je například televize. Nejen domácnosti jsou vybaveny počítači a internetem, ale i školy či internetové kavárny. Proto již převažuje vliv internetu, ve kterém lze narazit nejen na násilí, ale i erotiku. Navíc práce s internetem se jeví již jako aktivita a ne jako pouhé pasivní diváctví. Primárně se jedná o aktivitu formou hry, což může přetrvávat i v dospělosti, kdy má být PC a internet využíván k důležité práci. Klíčová by měla být výchova v rodině, ovšem dnes se objevuje velice častý jev označovaný jako „výchova po mobilu“, kdy mobilní telefony dávají rodičům jakousi iluzi, že mají své děti stále pod dohledem. Proto se dnes rozměňují přirozené výchovné prostředky, které po celé období evoluce formovaly člověka. (Musil, 2010, s. 129 – 130)

2.2 Historie internetu

Historické kořeny internetu spadají do konce 60. let 20. století v USA, kdy tamní ministerstvo obrany hledalo systém propojení, který by byl odolný proti rušení a útoku na centrální uzel. I vědecká komunita v tu dobu pocítovala potřebu rychlé a flexibilní komunikace, která by pohotově přenášela větší objemy dat. Jakési spojení počítačů fungovalo přibližně od počátků 60. let, napřed v jedné laboratoři, později i na větší vzdálenost. V roce 1968 se zrodila pokusná počítačová síť Arpanet, která spojovala 4 univerzity, o rok později také začala skutečně aktivně fungovat. Ukázalo se, že má elementární vlastnosti drátové telefonní sítě, pokud se jednalo o odolnost vůči válečnému rušení. Zrodil se tak princip „každý komunikuje s každým“ bez zranitelného centrálního uzlu. (Musil, 2010, s. 60)

Nejdříve Arpanet propojoval armádu, národní obranu a univerzitní laboratoře, které se zabývaly armádním výzkumem. Časem se do programu připojily i obchodní

společnosti a jednotlivci. To se program již nazýval DARPA internet, ovšem později se používalo pouze pojmenování Internet. Z malé experimentální sítě se tak na počátku 90. let 20. století stalo globální interaktivní médium, které se šířilo velkou rychlostí. Již čtyři roky po otevření veřejnosti měl 50 milionů uživatelů. Na konci roku 2008 se jejich počet vyhoupl na neuvěřitelných 1,58 miliard (viz Příloha B). (Hulanová, 2012, s. 17)

V České republice se základy internetu zrodily v roce 1990 po proniknutí některých počítačových sítí (FIDONET, EUNET, EARN). Nejdříve proběhly úspěšné pokusy s připojením na internet v rakouském Linci a to v listopadu 1991, až poté, 13. 2. 1992 se formálně připojila i tehdejší ČSFR, kdy byl internet prvně přístupný v Praze na ČVUT. Ještě ten samý rok ministerstvo školství podpořilo grant na vytvoření počítačové sítě vysokých škol připojené k internetu, která se nazývala CESNET. Její provoz byl zahájen v roce 1993 a propojovala sídla vysokých škol. Po rychlém vývoji internetu byl dalším mezníkem květen 1996, kdy byl spuštěn katalogový vyhledávací server Seznam.cz. O tři roky později internet vstoupil i do české státní správy. (Verner, 2010, s. 95)

Nelze opomenout zmínit elektronické schránky. Jak udává Naumann (2009), původně vznikla myšlenka elektronické schránky, které by bylo přiděleno sídlo na hlavním počítači, kde by mohly být uloženy různé dokumenty – dopisy, textové soubory, databáze, katalogy, atd. Takový vývoj speciálních programů, aby se síť systematictěji otevírala síťové poště, byl zahájen v roce 1972. A první komerční softwarový balíček pro elektronickou poštu byl vytvořen v roce 1976. Poměrně rychle se stala e-mailová komunikace novou, efektivní komunikační technologií a standardem pro výměnu informací na vědecké i komerční úrovni. Brzy se také pro e-mailový provoz zažil tolik známý znak „zavináč“. Zastupuje anglické slovo „at“ a jeho původ nelze jednoznačně dokázat.

3 Rizikové a delikventní chování mládeže

Pojem rizikový pochází z anglického slova „at risk“ a může mít více významů. Někteří američtí autoři jím například označují více typů ohrožení mládeže. V některé literatuře bývá do tohoto pojmu zahrnuté i zneužívání dětí a mládeže, nebo i zvýšené riziko onemocnění. Autoři Brendtro, Brokenleg a Bockern dospěli k závěru, že tento termín obsahuje nejnižší míru sociální nežádoucnosti ze všech používaných pojmů vůbec. Termín rizikový tak uvádějí v souvislosti s potížemi v sociální adaptaci mládeže. Proto je pojem chápán jako větší náchylnost či větší míra ohrožení psychosociálního vývoje oproti ostatní populaci. Za rizikovou mládež jsou tedy považováni dospívající jedinci, u kterých je díky působení více faktorů zvýšená pravděpodobnost selhání v sociální a psychické oblasti. Někteří jedinci jsou ohroženi více a někteří pochopitelně méně. Mohou být riziková z různých hledisek, například osobnostních, somatických, zdravotních, sociálních, apod. (in Labáth, 2001, s. 11)

Za takový rozhodující rizikový faktor dospívání lze dle Smika (2001) brát v úvahu selhání v naplnění některých cílů, které by měly být v dospívání splněny (rozvoj postojů, hodnot, nezávislosti, vrstevnických vztahů, zodpovědnosti, atd.). Vývoj delikventního chování může vznikat díky selhávání adolescenta ve vytváření uspokojivých vztahů s vrstevníky, kdy si nedokáže vytvořit odpovídající místo ve skupinách a je odmítán. Hrozí pak také přijímání norem antisociálních skupin či sociální izolace. (in Labáth, 2001, s. 19 – 20)

Dle Matouška a Kroftové (2003) je delikvence, neboli delikventní chování, typ jednání, které porušuje sociální normy, které jsou v daném státě chráněné právními předpisy. Spadají sem i přestupky. Hroncová (2010) doplňuje, že delikvence je širším pojmem pro kriminalitu, jelikož se do delikvence zahrnují i činy jinak trestné, které jsou páchany například dětmi, nebo osobami nepříčetnými. Ondrejko (1998) označuje delikvenci za jednání, které není ve shodě s platnými normami, tedy jako druh sociální deviace. (in Kraus, Hroncová, 2010, s. 33)

Ovšem na druhou stranu, jak dodává Smik (2001), chyby, selhání a problémy v dospívání jedince pro něj představují nejen významné riziko, ale současně ho mohou také duševně otužovat. Učí se postupně schopnosti dělat správná rozhodnutí, osobní volby a vlastní cíle a plány do budoucna. Podporuje to sebevýchovu adolescenta. (in Labáth, 2001, s. 17)

3.1 Agresivní chování u mládeže

Pojem agrese může mít biologický i sociální význam a v závislosti na dalších okolnostech může získat obsah pozitivní či negativní. Někteří kulturní antropologové potvrzují, že lze vidět rozdílnou míru agresivního chování u různých národů a kmenů, proto potvrzují domněnky, že míra agresivity je naučená. V tomto případě jsou tedy důležité rozdílné výchovné praktiky, které buď stimulují či utlumují agresivitu. Frustračně-agresivní hypotéza upozorňuje na skutečnost, že za mnohými projevy agresivity se nachází jistá frustrace, tedy neúspěch spojený se snahou o dosažení nějakého cíle, nespokojení potřeby. Taková agresivní odpověď pak směřuje nejenom na překážku, ale i na nevinnou oběť. Na druhou stranu je známo, že agrese může být projevem psychické poruchy. Povzbuzuje a uvolňuje ji v nežádoucí míře také alkohol. Celkově se odvíjí od duševního zdraví člověka, jeho vnitřních fyziologických procesech. (Vašutová, 2005, s. 224)

Obecně přijatelným konstatováním tedy je, že dispozice k agresivnímu chování je vrozená a u každého jedince je její míra odlišná. Výchovnými postupy jí pak můžeme tlumit či stupňovat. Míra agresivity také závisí na typu osobnosti, přítomnosti psychické poruchy či intoxikace. Je však neodmyslitelnou složkou osobnosti jedince. Může citlivě reagovat například na výhrušné postoje a gesta, výhrušný pohled, prostorové chování, ale i na mnohdy podceňované somatické reakce (útočné zrudnutí, pocení,...). (Vašutová, 2005, s. 224 – 225)

Jak dodává Štúrová (2001), agrese může mít protichůdné významy. Agresivní může znamenat útočný, anebo také něco v pozitivním významu jako například proměňující, prosazující se. K pojmu autorka připojuje také termíny hostilita (nepřátelství) a destruktivita (sklon ničit), které mohou být v agresi obsaženy při neoptimálním vývoji jedince. Dle autorky také do největší skupiny agresivní mládeže patří ta, která je charakteristická svými neurotickými a depresivními stavy. Jako další faktor vyzdvihuje nepříznivé rodinné zázemí. (in Labáth, 2001, s. 23)

Agresi na internetu můžeme názorně vidět u fenoménu flame wars neboli flaming. Zde je samozřejmě pouze slovní a je tedy synonymem pro agresi ve slovních diskusích. Wallaceová (1999) tvrdí, že agrese na internetu do jisté míry způsobuje samotná technologie, například „rychlost“ internetu. Údajně uživatel čeká na odpověď delší dobu, a proto se stupňuje jeho frustrace, která v sobě obsahuje agresi. Čím déle pisatel čeká na odpověď, tím se úroveň frustrace zvyšuje. To samé platí i u technických

potíží a neplánovaného odpojení uživatele od příslušného serveru. Významným podnětem k agresi v kyberprostředí bývají také často útoky na vlastní osobu, charakter a virtuální postavu. (in Šmahel, 2003, s. 78 – 80)

Lidé pocítují na internetu dojem relativního bezpečí díky fyzické distanci, proto je chápán jako místo bez zábran. Ve virtuálním světě si lidé dovolují více díky omezeným nepříznivým následkům a relativní anonymitě. Virtuální komunikace je však stále snazší a rychlejší než psaná korespondence, proto je tak spontánní. Rozsah možností agresivního chování v kyberprostředí je však omezené oproti realitě – nelze na oběť hovořit, měnit intonaci hlasu, používat gesta apod. Proto lze říci, že agrese je taková, jak dokonalá je technika – dalšími formami agrese pak jsou například útoky na webové stránky a elektronické schránky, zasílání e-mailu s virem a další. (Šmahel, 2003, s. 80 – 82)

3.2 Kyberkriminalita a mládež

Definice sousloví kyberkriminalita páchaná na mládeži se odvíjí od samotného pojmu kriminalita páchaná na mládeži, přičemž kriminalitu chápeme jako trestnou činnost a další sociálně patologické jednání trestněprávně postižitelné. Celý výraz tedy vyjadřuje protispolečenské činy, které zákonodárci označují jako trestné činy, a které pachatelé spáchali proti osobám mladším 18 let. Důležitý je tu tedy věk obětí. Bere se v potaz také to, že děti a mladiství se věnují většinou studijním a zájmovým činnostem na určitých místech a v určitém časovém ohraničení. To staví tuto cílovou skupinu do pozice snadné kořisti. (Chromý, 2010, s. 17 – 19)

Na druhé straně mládež může být i pachatelem trestné činnosti, kde zvláštní pozornost zasluhuje přímo kriminalita páchaná mládeží proti mládeži. V současné době se to týká především delikvence na školách a dalších zařízeních. Kriminální útoky jistého druhu ve školských zařízeních mohou vést k dalším podobným činům a způsobovat tak řetězovou reakci. Zjištěna byla také jistá spojitost mezi vyrůstáním jedinců v agresivním prostředí a jejich pozdějším násilném chováním v dospělosti, kdy se hovoří o cyklu násilí. (Chromý, 2010, s. 19 – 22)

U kyberkriminality hovoříme o trestnosti jednání, kdy jeho důsledkem je kvalitativní narušení vývoje informační společnosti a jejích elementů. Může se jednat o zásahy do individuálních subjektivních práv (majetková povaha), či o otázku

solidarity a mravnosti. Společenskou nebezpečnost si lze uvědomovat v riziku pro charakteristiky informační společnosti. Kyberzločin tak můžeme chápat jako jakýsi vedlejší efekt informační revoluce a jejího zásadního produktu – internetu. (Gřivna, Polčák, 2008, s. 25 - 26)

Zpráva Rady Evropy z 11. – 12. června 2007 označuje současné trendy v informační a síťové bezpečnosti za nepovzbudivé především v těchto bodech:

- informační společnosti na celém světě jsou závislé na informačních a komunikačních technologiích, což je pro růst kyberzločinnosti zásadní,
- malware (škodlivé softwary a viry) se vyvíjí, šíří a využívá například ke krádežím identity, podvodech, praní špinavých peněz, apod.,
- spam (nežádoucí pošta) v dnešní době představuje většinu odeslaných e-mailů, navíc je také prostředkem k šíření virů a to i na dalších technologiích, jako jsou chytré mobilní telefony,
- internet se využívá pro sexuální zneužívání dětí, obchodování s lidmi,
- zvýšilo se riziko kyberútoků proti infrastrukturám s důležitými informacemi, což lze také označovat jako kyberterorismus či kyberválku,
- atd.

Hlavními důvody, proč se objevila na mezinárodní úrovni kampaň za formulaci hmotných a procesních trestních norem proti kyberzločinu, jsou provázanost a spolupráce informačních systémů a přeshraniční povaha počítačové trestné činnosti. Nejdříve se tomuto boji proti kyberkriminalitě začala věnovat Organizace pro hospodářskou spolupráci a rozvoj. Dále v roce 1990 na Osmém kongresu Spojených národů o prevenci trestných činů a zacházení s pachateli byl přijat manuál, který se týkal prevence a kontroly trestných činů spojených s počítači. A v roce 2000 počítačovou trestnou činnost vyzdvihla skupina G8 jako sdružení ekonomicky nejvyspělejších států světa na Konferenci o počítačové trestné činnosti. Dnes jsou velice podstatná ustanovení trestního práva proti počítačové trestné činnosti v Úmluvě Rady Evropy o počítačové kriminalitě z roku 2001. (Gřivna, Polčák, 2008, s. 31)

Mezi základní charakteristiky kyberzločinu dle Gřivny a Polčáka (2008) bezpochyby patří: technická složitost a mnohotvárnost, rychlý vývoj a šifrování jako překážka odhalení pachatelů. Dále autoři udávají nová fakta v pojetí kyberkriminality:

- nová – virtuální scéna,

- staré podoby deviantního chování lze vidět v nových formách (krádež dat), vznik nových forem trestných činů (počítačové útoky s použitím virů,...),
- nové metody vyšetřování trestných činů a nová pravidla.

Z výše uvedeného lze tedy kyberzločin definovat jako trestný čin ohrožující informační a síťovou bezpečnost, trestný čin, který využívá ICT ke spáchání tradičních trestných činů, nebo také trestný čin vztahující se k obsahu jako například dětská pornografie, pomluva apod. Celkový mezinárodní rozmach informačních technologií a internetu navíc způsobil rozsáhlou viktimizaci tedy vyšší počet obětí trestných činů. Uživatelé – jednotlivci – navíc většinou nedisponují potřebnými technickými znalostmi ani potřebným časem k údržbě počítačů. Oproti tomu pachatelé některých kyberzločinů často k jistým trestným činům dané technické znalosti potřebují znát, proto se tyto trestné činy někdy kvalifikují jako trestné činy bílých límečků. (Gřivna, Polčák, 2008, s. 34 - 39)

4 Informační technologie z různých hledisek

Nové technologie, tedy konkrétně informační a komunikační technologie (ICT) a pobyty online díky nim, jsou dnes důležité. Není v dnešní době jednoduché přestat jen tak používat internet, v některých případech by ukončení užívání některých webových stránek vedlo i k sociálnímu vyloučení. ICT jistě disponují výhodami. David- Ferdonová a Feldman- Hertzová (2007) popisují konkrétně tyto výhody ICT pro dospívající:

- umožňují komunikovat s lidmi z celého světa,
- umožňují jednodušší a pravidelnou komunikaci s rodinou a přáteli,
- mohou znamenat příležitost pro jedince, kteří mají potíže s navázáním kontaktů a vztahů v reálném světě, neboť v kyberprostoru je taková komunikace mnohem jednodušší,
- díky snadné dostupnosti internetu pomocí bezdrátového internetu WiFi a internetu v mobilních telefonech se informace šíří rychle a je snadné je vyhledat.

Výkladový slovník výpočetní techniky definuje pojem informační technologie jako obecné označení celého počítačového a komunikačního oboru. Webová stránka Význam-slova.com shrnuje termín jako vše, co slouží k pořízení, uchování či zpracování dat. Další internetová stránka SvětAndroida.cz vymezuje informační technologie jako jakékoliv elektronické přístroje, které jsou schopny zpracovat určité informace. Zařízení přitom musí umět přijmout vstupní data a následně je samostatně zpracovat a vytvořit z nich příslušná výstupní data. Informační technologie mohou být také vědním oborem, který se snaží o efektivní řešení při sestavování, vytváření, propojení či zdokonalení těchto technologií.

V dnešní době není ničím neobvyklým, když člověk prahne po co nejvíce informacích. Tento doslova hlad po informacích je uspokojován právě informačními technologiemi, ke kterým má nějaký vztah v podstatě každý člen naší společnosti. Pokrok je nezastavitelný, vytváří neustále další a další možnosti pro rozvoj informačních technologií a společnost se na nich postupně stává více a více závislá. Kdyby náhodou došlo ke kolapsu informačních systémů, mohlo by dojít ke zhroucení společenských služeb, institucí apod. V podstatě jde o novodobou symbiózu, která tvoří náš novodobý společenský systém. I média, prezentovaná prostřednictvím internetu,

jsou dnes neodmyslitelnou součástí a samozřejmostí. Avšak i ta s sebou přináší jistá rizika, kdy se například mohou nekontrolovatelně šířit takzvané infekční neboli neověřené informace, a to obrovskou rychlostí. (Pokorný, Telcová, Tomko, 2002, s. 82 – 83)

ICT umožňují dětem i dospívajícím navzájem sdílet své názory, pocity i zkušenosti, lze zde rozvíjet i schopnosti komunikace a interakce. Proto můžeme na internetových stránkách a sociálních sítích nalézt dlouhé diskuze, sdílení statusů, hudby a obrázků například na sociální síti Facebook. Jedná se o projevy potřeb, které měli dospívající vždy, ovšem v současnosti se uspokojování těchto potřeb odehrává v jiném prostředí a je patrně zrychleno. (Černá, 2013, s. 14 – 15)

Suler (2004) uvádí, že internet poskytuje svobodný prostor k experimentování s rolemi jedince, může být anonymní a nemusejí ani nastávat žádné negativní následky. Avšak díky již zmíněné anonymitě je zde prostor i k experimentování s agresí a různými identitami, které by si v běžném světě někteří jedinci původně netroufali zkoušet. Nejen anonymita, ale i online disinhibice s tím souvisí. Znamená to ztrátu zábrán v komunikaci a jakousi odvážanost, kdy jedinec udělá na internetu věci, které by mu v offline světě přišly už přehnané. Suler rozlišuje dva typy disinhibice. Prvním typem je neškodná (benign), která umožňuje lepší porozumění sobě samotnému, protože dovoluje se projevovat tak, jak bychom chtěli, ale v běžném životě se tomu neodvážili. Lidé se k sobě mohou chovat pozitivněji, vyjadřují si podporu a pochopení. Druhým typem je nepříjemná/otravná disinhibice (toxic), která v sobě zahrnuje agresí, kritiku a výhrůžky. Autor dále nabízí šest faktorů a efektů k vysvětlení tohoto disinhibovaného chování:

- disociační anonymita – možnost skrýt svou identitu, přičemž se pak lidé cítí méně zranitelní,
- neviditelnost – ta dává lidem odvalu dělat činnosti, které by jinak nedělali, není tu komunikace tváří v tvář, nevidíme reakce druhých a oni nevidí naše,
- asynchronicita – komunikace přes internet nemusí probíhat ve stejném čase a pokud ano, vždy máme dostatek času na rozmyšlenou a nemusíme reagovat okamžitě,
- solipsistická introjekce – vytváříme si představu o komunikačním partnerovi na základě jeho projevu, využíváme k tomu vlastní fantazii, představy a vlastní přání, kdy výsledkem pak není reálný obraz, ale směs různých charakteristik a představ,

- disociační imaginace – spojení solipsistické introjekce s typickým prostředím internetu nabádá jedince k představám, že komunikace se odehrává v jakémsi virtuálním světě a tím pádem není nutné hledět na následky,
- minimalizace autority – v kyberprostředí nevíme, jaký společenský status má ta druhá osoba, proto obavy z autorit a vyšších společenských statusů mizí.

4.1 Základní rysy internetu

Hlavenka a kol. (1997) ve svém výkladovém slovníku výpočetní techniky definuje internet jako více počítačových sítí, které jsou vzájemně propojené a schopné komunikace, nebo jako celosvětovou informační a komunikační síť. Naumann (2009) pojímá internet jako moderní nástroj pro zpracování informací a mediální střed celosvětové komunikace.

Přenos multimediálních informací mezi více počítači je technickým základem internetu. Hlavní inovací tohoto nejnovějšího komunikačního nástroje je organizační řešení, které je založené na myšlence celosvětové volně vytvářené sítě bez centra a bez výraznějšího hierarchického členění. Přenos internetové sítě může být realizován pomocí kabelů optických vláken, kovových kabelů telefonních linek, s omezením pomocí mobilních telefonů, šíří se bezdrátové spojení přes satelit i tzv. vzduchem na kratší vzdálenosti. (Musil, 2010, s. 59)

Internet zaujímá celou řadu funkcí, které se také postupem času vyvíjely. Dnes se dle Musila (2010) jedná především o využití elektronické komunikace, která je rozšířená například díky e-mailové poště. Lidé vítají její velkou rychlost a nízké náklady ve srovnání s konvenční poštou. Takovou jedinou závažnou nevýhodou v tomto případě je nevyžádaná elektronická pošta – spam. Dále je velice oblíbený přímý internetový prodej neboli e-shopping. V současné době internetové obchody nabízejí širokou škálu zboží a služeb s využitím mnoha různých způsobů plateb. Opět zde hraje roli rychlost a pohodlnost, i když někteří jedinci postrádají přímou a hmatatelnou prohlídku zboží. Pohotovost je také oceněna u e-bankovníctví, které je atraktivní nejen pro podnikatele. Prostřednictvím internetu lze vykonávat například také dálkové studium, tzv. e-learning. Veškeré funkce a využití internetu se jednoduše proměňují zároveň s proměnou uživatelů a stupněm vývoje informační společnosti. V 90. letech

20. století kupříkladu většina českých uživatelů hledala na internetu pouze informace. Dnes to jsou informace, komunikace i zábava.

Je očekáván další vývoj výpočetní techniky a tudíž i dopad na všechny možné obory. Veškeré poznání lidstva se aktuálně zpracovává a ukládá také na elektronické nosiče a všechna nová, společností produkovaná data se vytvářejí a distribuují spíše elektronicky. Je znát také citelný pokles zájmu o tradiční média ve prospěch internetu. A s tímto masovým nástupem samozřejmě také souvisí i rozmach rizikového chování, které se uskutečňuje prostřednictvím tohoto komunikačního nástroje. (Verner, 2010, s. 97)

4.1.1 Anonymita a virtuální identita na internetu

Slovo anonymita je řeckého původu a znamená beze jména, což označuje, jak uvádí Pavlíček (2007), situaci, kdy není známá autorova identita. Avšak na internetu se setkáváme více s pseudoanonymitou, která je spíše částečným omezením anonymity – jedná se o zprostředkovanou identitu. Velkým rozdílem mezi pseudoanonymitou a anonymitou a zároveň i výhodou pak je, že u pseudoanonymity se různé aktivity dají přiřadit k jedinému původci. Z technického hlediska totiž anonymita na internetu není snadno dosažitelná.

Obecně si lidé myslí, že je internet zcela anonymní, bezejmenný. Většina uživatelů – laiků – se domnívá, že pokud prostřednictvím internetu něco podniknou, nejsou postížitelní či k nalezení. Ovšem běžný uživatel je většinou anonymní ve velice omezené míře, proto počítačový odborník bývá schopen odhalit minimálně to, odkud jedinec přistoupil k internetu. Anonymitu na internetu dělí Šmahel (2003) na dva základní typy – objektivní a subjektivní anonymitu. Objektivní anonymita popisuje, jaká je reálná možnost identifikace identity jedince, míru odhalitelnosti technickými prostředky. Oproti tomu subjektivní anonymita znamená, co si myslí samotná osoba o své anonymitě. Tato subjektivní anonymita ovlivňuje chování a myšlení uživatelů internetu.

S problematikou anonymity úzce souvisí i virtuální identita. Dle Adamse (1998) znamená identita (v psychologickém slova smyslu) kontinuální prožívání totožnosti sebe sama, ztotožnění se s životními rolami a prožívání příslušnosti k nějakým skupinám. V běžné definici chápeme identitu jako totožnost. V internetovém prostředí

se však uživatel nenachází jako fyzický subjekt, ale pouze jako reprezentace sebe sama, působí tedy především na svou virtuální reprezentaci, která nedisponuje identitou, ale pouze shlukem digitálních dat. Ta ukládají a uchovávají informace o tom, kým je jedinec v kyberprostředí, jakou má přezdívku, jaká je jeho historie či jakého dosáhl statusu v rámci nějaké virtuální společnosti. Stejně jako v realitě existuje jakýsi fyzický záznam o totožnosti člověka, tak i ve virtuálním prostředí je uložen nějaký záznam o identitě. Kupříkladu pokud má uživatel svoji e-mailovou adresu, je o tom někde uložena informace. I do virtuální reprezentace uživatele lze vkládat jakýmsi způsobem části vlastního myšlení a pocitů, i když je to vědomé pouze z části. (in Šmahel, 2003, s. 37-40)

Internet nabízí možnost hrát role vlastních alternativních já prostřednictvím chatů, sociálních sítí apod. Někdy fantazie virtuálního světa mohou vyvolávat i silnější zážitky než sama realita. Experimentování s identitami je dle odborníků důležitou součástí lidského vývoje. Je hodnotné pro osobní růst a není omezené pouze na období adolescence. (Šmahel, 2003, s. 43 – 44)

Anonymita se tedy významně podílí na odbrzdění a na větší odvázanosti komunikace. Kyberprostředí je pro anonymitu jako stvořené, nabízí se nebo si ho uživatel vytváří sám jako sociální či psychologickou ochranu. Anonymita na internetu chrání jedince před identifikací. Pak se jedinec také snadněji projevuje a realizuje, cítí uje jakési bezpečnější podmínky pro účast a zapojení například do diskusí. A v některých případech si v této anonymitě vytváří nějakou novou vlastní identitu, kterou přizpůsobuje svým potřebám. (Vybíral, 2005, s. 275)

4.2 Rizikové jevy v ICT

Jelikož je pokrok nezastavitelný, nelze zmírnit ani změny s ním spojené. Dnes se běžný člověk bez informačních a komunikačních technologií prakticky neobejde, potřebuje je nejenom v zaměstnání, ale i ve školách a hojně i ve volném čase. Malé děti jsou čím dál zdatnější v řešení technologicky náročných úkolů a jejich rodiče jim pořizují drahá zařízení ve stále nižším a nižším věku. Pokud existuje rodič, který si chce zachovat jakousi vlastní filozofii a pravidla výchovy, kdy odmítá pořídit své ratolesti mobilní telefon, tablet či notebook, nese to jeho potomek velice negativně, neboť ve školním kolektivu je srovnáváno s ostatními a to mu může přinést nemilé posměchy.

Proto se nelze divit tomu, že se rizikové jevy v posledních letech rozšířily. Jde o souběžně vznikající fenomén dnešní doby. Rozlišujeme tedy několik rizikových jevů, které jsou pevně spojeny s informačními a komunikačními technologiemi. Jedná se především o kyberšikanu (do ní může spadat kyberstalking, happy slapping, flaming, atd.), sexting, kybergrooming, phishing a pharming, hoax či netolismus.

4.2.1 Kyberšikana

Abychom mohli definovat termín kyberšikana, musíme nejdříve začít vymezením samotného termínu šikana, který s kyberšikanou úzce souvisí. V českém prostředí se šikanou ve velké míře zabývá především Michal Kolář (2001), který o ní hovoří jako o zákeřné chorobě, jež napadá všechny možné věkové skupiny a poškozuje zdraví šikanovaného. Typická je naprostá asymetrie sil, mocnější zneužívá slabšího. Pojem definuje i mnoho zahraničních autorů. Whitney a Smith (1993) vnímají šikanu jako agresivní, úmyslné a opakované jednání prováděné vůči jednotlivci či skupině, která se nemůže snadno bránit.

Definice kyberšikany tedy vychází z již existujících vymezení šikany, kdy například Smith a Slonje (2007) ji chápou jako formu agrese, která je realizována vůči někomu s použitím informačních a komunikačních technologií a to opakovaně. Další autoři dále informační technologie rozvíjejí na e-mail, ICQ, SMS, MMS, chaty, webové stránky, apod. (in Kopecký, 2012, s. 5)

Jedná se tedy o šikanu probíhající ve virtuálním prostředí, kterou umožňují dnešní moderní komunikační technologie. Typická je absence fyzického násilí a absence úniku. Beze sporu se může prolínat i s tradiční šikanou v reálném světě. Není jednoduché stanovit hranice mezi pouhým „popichováním“ a skutečným utrpením. S rozlišením, kdy se jedná o kyberšikanu, a kdy prozatím ne, mají problémy děti, rodiče i učitelé. Role „pachatel – oběť – publikum“ jsou v kyberprostoru rozloženy odlišně než u tradiční šikany, proto ani odborníci nemusejí mít shodné názory ohledně určení kyberšikany. I M. Kolář se snaží definovat kyberšikanu. Je to pro něj jednání, kdy dítě nebo skupina dětí úmyslně a opakovaně ohrožuje, pronásleduje a psychicky týrá jiné dítě, přičemž při tom zneužívá mobilní přístroje, počítač a internet. Záměrem útočníků je tedy oběti ublížit. Ovšem jiní odborníci tvrdí, že kyberšikana ani úmyslná být nemusí,

například v případě, kdy pachatelé původně brali svůj čin jako pouhý vtip. (Eckertová, Dočekal, 2013, s. 64 - 65)

Je pochopitelné, že s rozvojem informačních a komunikačních technologií se u nás objevuje kyberšikana stále častěji a úzce souvisí i s mediální vybaveností dětí, kdy stále menší a menší jedinci mají kupříkladu svůj vlastní mobilní telefon a přístup na internet. Zvyšuje se tak počet účastníků, zainteresovaných dětí – útočníků, svědků. (Rogers, 2011, s. 12 – 13)

4.2.1.1 Projevy a prostředky kyberšikany

Na základě praxe a výzkumů odborníci nejčastěji rozlišují ve svých publikacích tyto projevy kyberšikany: vydávání se za někoho jiného, vyloučení a ostrakizace, pomlouvání, flaming, happy slapping, kyberstalking.

Kowalski a kol. (2008) uvádí, že při vydávání se za jinou osobu agresor v online prostředí předstírá, že je někdo jiný – vydává se za svoji oběť a k tomu může použít i její fotky a informace o ní. Útočník může vytvořit falešný profil, na kterém vystupuje pod identitou své oběti a to zpravidla nevhodným a ubližujícím způsobem. Willard (2007) dále dodává, že nebezpečná může být především komunikace s přáteli oběti, což může způsobit újmu v sociálních vztazích. Není ani třeba velké námahy na vydávání se za někoho jiného, stačí na chatu či fóru použít podobnou přezdívku. Agresoři zacházejí i mnohem dál, kdy zcizí oběti heslo k nějakému účtu a vystupují za něj (mladí lidé si hesla často svěřují).

Při vyloučení a ostrakizaci je oběť vyřazena z nějaké skupiny, do které by chtěla náležet. I když toto jednání postrádá jakýsi přímý prvek agrese, je to pro oběť i tak bolestivé, neboť je frustrována, není naplněna její potřeba někam patřit, být součástí skupiny a dění v ní. I v online prostředí se výrazně projevuje, kdo je takzvaně „in“ a kdo „out“. Vyloučení ze skupiny či online hry vidí i ostatní jedinci v daném kyberprostředí, i proto to může být pro někoho tak frustrující. S těmito projevy může jakkoli souviset i tzv. pomlouvání. Jde o sdělování nepravdivých informací o druhé osobě. Cílem může být nějaké sociální poškození a také právě vyloučení. Pomlouvání je cíleno hlavně na přihlížející, těžko se mu může člověk bránit a v kyberprostoru se extrémně rychle šíří. (Černá, 2013, s. 25 – 27)

O'Sullivan a Flanagin (2003) označují flaming za bouřlivou hádku mezi dvěma nebo více uživateli probíhající ve virtuálním prostředí (diskusní fórum, chat, online hra,...). Typické jsou zde nadávky, útočné urážky i výhrůžky. Pokud takováto potyčka trvá déle, hovoří se o tzv. „flame war“. Jsou porušována psaná i nepsaná pravidla komunikace a interakce, kdy je zde důležitý ten záměr agresora poškodit oběť.

Happy slapping, neboli natáčení fyzického útoku, dle Kowalského a kol. (2008) vznikl v britském metru a v posledních letech se značně rozšířil. Původně vypadal tak, že neznámý nic netušící kolemjdoucí byl fyzicky napaden jedincem či skupinou dospívajících (většinou byl zfackován). Tato akce byla natáčena na mobilní telefon a video se následně zveřejnilo na internetu. Oběti to především ponižuje. Dnes již tyto útoky nemusí zahrnovat pouze fackování, ale mohou svou závažností překonat i hranici zákona. Eckertová a Dočekal (2013) také uvádějí, že obvykle je útok směřován na náhodně vybranou osobu, kdy je cílem maximálně šokující a originální video. Kritériem úspěchu je pak rostoucí počet zhlédnutí snímku na internetu. Ve Velké Británii bývá tento jev jakýmsi zasvěcovacím rituálem pro přijetí do skupin a gangů.

Pronásledování pomocí ICT se nazývá kyberstalking. Jak potvrzují Eckertová, Dočekal (2013), při klasickém stalkingu pachatel svoji oběť dlouhodobě pronásleduje, omezuje a obtěžuje. Stalker neboli slídič nejdříve opakovaně projevuje svoji přízeň. Jeho činy ale postupem času významně narušují soukromí oběti, vyvolává strach, úzkost a vyhrožuje. Agresor může do svého pronásledování zahrnout i rodinu a přátele oběti. Pokud k tomuto jednání dotyčný využívá internet a informační a komunikační technologie (e- maily, sociální sítě, mobilní telefon,...), jedná se již o kyberstalking. Willard (2007) dále doplňuje, že součástí může být i vydírání oběti pomocí zasílaných zpráv.

Samotných prostředků k páčání kyberšikany (i dalších rizikových jevů) je mnoho. V první řadě to jsou dnes tolik rozšířené sociální sítě – dle Subrahmanyama a Šmahela (2011) se jedná o webové služby, které umožňují uživateli vytvořit vlastní profil, přátelit se s jinými uživateli, nahrávat a sdílet fotky či videa. Lidé zde mohou například i sledovat, co ostatní dělají. Dle Černé (2013) se tu mohou šířit ubližující komentáře, pomluvy, úpravy a zveřejňování fotek i osobních informací. Veškeré dění se následně velice rychle šíří. Rogers (2011) dále dodává, že na sociálních sítích lze také snadno vytvořit zcela falešný účet a předstírat smyšlenou identitu. Tak zůstává agresor při kontaktování své oběti zcela anonymní.

Přímo za účelem někoho poškodit mohou být vytvořeny i webové stránky, nebo lze zneužít již existující stránky k zesměšnění, ponížení apod. Takovou oblíbenou internetovou stránkou na nahrávání videí je kupříkladu YouTube, kde jsou snímky např. s happy slappingem, či koláže s urážejícími fotkami. Ublížovat mohou opět komentáře k daným videím od sledujících jedinců. Podobné je to také s tzv. blogy, které je ještě snazší založit než webovou stránku. Lze tam vkládat v podstatě jakýkoli obsah. (Černá, 2013, s. 29 - 30)

Nelze opomenout mobilní telefony. Díky těmto zařízením kyberšikana probíhá prostřednictvím textových zpráv (SMS) či telefonátů - opakovaných, vytrvalých, zahlcujících, obtěžujících, urážlivých či útočných. Někdy stačí i pouhé prozvánění. Dnes není nemožné pořízení SIM karty pouze na několik použití, agresor může často měnit telefonní čísla a oběť má jen mizivou šanci, že se dozví, kým je obtěžována. Tento aparát také slouží k pořizování fotografií (MMS) a videí s oběťmi, které jsou následně rozesílány dál. (Rogers, 2011, s. 33)

Kowalski a kol. (2008) zmiňuje také online interaktivní hry (RPG), které se mohou stát rovněž kanálem šíření kyberšikany, neboť je hráčům umožněno komunikovat vzájemně prostřednictvím chatu i živého hovoru. Proto i zde dochází k agresivní a vulgární komunikaci či ostrakizaci nějakého hráče, což dotyčnému může velice ublížit.

Dalšími prostředky kyberšikany jsou blogy, jejichž tvorba je oproti webovým stránkám podstatně jednodušší. S tím mohou souviset i internetové ankety a dotazníky s nevhodnými a zraňujícími otázkami vůči oběti. V rámci konkrétních témat vznikají různé chatovací místnosti a diskusní fóra, kde se může hojně objevovat flaming a ostrakizace oběti. A v neposlední řadě nelze nezmínit elektronickou poštu, kde může být útočník také snadno anonymní, nebo může zneužít e-mailovou adresu oběti například k registraci na nevhodných stránkách. (Černá, 2013, s. 30 – 31)

4.2.2 Sexting

Kopecký (2010) definuje termín sexting jako elektronické rozesílání textových zpráv, vlastních fotografií či vlastního videa se sexuálním obsahem, ke kterému dochází v prostředí elektronických médií, především na internetu či prostřednictvím mobilního telefonu. Jedna z prvních obecně užívaných definic od Streichmana (2009) vnímá

sexting jako jakýsi akt rozesílání nahých fotografií mezi mobilními telefony či dalšími elektronickými médii, např. internetem. Sexting jiní autoři jako Wolak, Finkelhor a Mitchell (2011–2012) vymezují jako vytváření sexuálních materiálů mladými lidmi, které jsou dále šířeny.

Samotný pojem sexting je složený ze slov „sex“ a „texting“, což tedy označuje zasilání a sdílení vlastních fotografií, videí i textů prostřednictvím komunikačních technologií, kde je dotyčný odhalený - obsah je tak typický svým erotickým a sexuálním podtextem. Jedinec takový materiál může umístit přímo na internet, do profilu na sociální síti, nebo ho odešle nějaké další osobě pomocí e- mailu, chatu či MMS. Sexting nejčastěji probíhá mezi vrstevníky. Dívky i chlapci mohou zasílat své odhalené fotografie nějaké známé osobě, o kterou jeví zájem, nebo i neznámému jedinci například ze seznamky, či za úplatu. Mladí lidé si neuvědomují rizika, kterým se vystavují. Mohou se tak vystavit vydírání, zneužívání a veřejnému posměchu, kdy dotyčný materiál lze kdykoli v budoucnu použít proti nim. Dle zprávy „Internet Watch Foundation“ z roku 2012 se až 88% citlivých fotografií či videí zveřejňuje dále bez svolení původního autora. (Eckertová, Dočekal, 2013, s. 68 – 69)

O sextingu (i jiných rizikových jevech) se mohou děti, dospívající a jejich rodiče informovat na mnoha internetových stránkách a to českých i zahraničních. Kupříkladu na internetovém portálu o rodičovství About.com je článek „What Is Sexting and Why Is It a Problem?“, který se věnuje problematice sextingu. Informuje o studii z roku 2008, na které se podílel mimo jiné také časopis CosmoGirl, a ze které vyplývá, že 20% dospívajících (ve věku 13-19 let) a 33% mladých dospělých (ve věku 20-26) sdílí své nahé nebo polonahé fotografie prostřednictvím textových zpráv, nebo zasíláním pomocí internetu. U dívek v pubescenci je přitom pravděpodobnost, že tak konají, větší než u chlapců. Již po generace si mladí lidé a dospělí vyměňovali sexuálně explicitní dopisy, zprávy a další materiály, tudíž sexting by neměl být žádným překvapením, ale na druhé straně dnes fotografie a videa mohou být snadno rozšířena a sdílena s ostatními. Jakmile jsou digitální obrazy jednou venku, zanechají digitální stopu, především v online prostředí, a již takový krok nelze "vzít zpět."

Pojem definují i české weby. Například slovník na stránkách Bezpečně-online.cz udává, že o sextingu se hovoří v případě, kdy lidé sami sebe fotí v různých sexuálně dráždivých pozicích, nebo když jsou polonazí. Do hloubky se mu věnuje především web Sexting.cz, který předkládá informaci, že první případy sextingu byly údajně zdokumentovány v roce 2005. Sexting může podporovat šíření dětské pornografie, která

je zakázána celosvětově. Sexting zaznamenaný právě v České republice lze většinou posuzovat právě jako tento trestný čin. V českých podmínkách se případy sextingu řeší vzhledem k druhu fotografie a způsobu pořízení různě, některé situace jsou zhodnoceny jako přestupky, jiné jako trestný čin. Pokud se to týká mladistvých osob, může být sexting považován za trestný čin ohrožování mravní výchovy mládeže. Jiné případy sextingu lze řešit i občanskoprávní cestou. Sexting se může také stát prostředkem pro vydírání dětí v rámci kyberšikany či kybergroomingu. Reprezentuje tedy rizikové chování, a to především proto, že případným možným útočníkům dává oběť k dispozici citlivý materiál, který mohou zneužít proti ní. Takový materiál může na internetu kolovat i několik let nebo může být použit za mnoho let od svého vzniku. Oběť z fotografie či videa může být vystavena harašení či sexuálnímu útoku a šířitelé sextingu se mohou stát pachateli přestupku či trestného činu (šíření dětské pornografie, ohrožování výchovy dítěte apod.).

4.2.2.1 Sexting a kybersex

S tématem sextingu může velice úzce souviset i pojem kybersex. Jak již vyplývá z názvu, jedná se o jakýsi „počítačový sex“. Tato aktivita může být provozována pomocí psaní eroticky dráždivého textu (vzájemné dopisování) a k tomu mohou jedinci zasílat i své dráždivé fotografie, kde jsou nazí či polonazí. Záměrem je sexuální vzrušení. O této problematice píše i webové stránky E-bezpečí.cz, které kybersex pojímají jako virtuální sexuální setkání dvou i více osob přes počítačovou síť. Mohou tedy kybersex provozovat na sociální síti, na Skypu, pomocí SMS, MMS, v chatovacích místnostech apod. Odborníci tvrdí, že ženy preferují kybersex, jelikož jim umožňuje bezpečný způsob, jak se koncentrovat na svou sexualitu novými způsoby. Muži pak prý upřednostňují kybersex protože z nich snímá úzkost z výkonu, která může být například příčinou předčasné ejakulace nebo impotence. Podle sexuologů ale toto nahrazení reálných sexuálních styků těmi virtuálními zvyšuje frustraci lidí. Údajně také jedinci, kteří trpí nízkým sebevědomím, zkreslením své tělesné představy, neléčenými sexuálními dysfunkcemi apod., jsou náchylnější k provozování kybersexu a k rozvinutí kybersexuální závislosti. Pro mnoho uživatelů je představa, že mohou s někým naprosto hovořit bez zábrán o čemkoliv, a že mohou být otevření, velice přitažlivá. V reálném životě mívá člověk pocit, že nemůže být sám sebou. Obavy z odmítnutí či odsouzení

okolím nutí jedince se chovat konformním způsobem a to platí i v oblasti sexuality. Sexuální normy se však neustále vyvíjejí, jak lze sledovat například na přístupu k masturbaci, k homosexualitě atd.

Jako motivy, které vedou ke kybersexu, Divínová (2005) ve svém výzkumu identifikovala například touhu po sexuálním uspokojení, potřebu získání prvních teoretických zkušeností a poznání odlišných sexuálních praktik, touhu po uspokojení sexuálních fantazií, které nemohou být v realitě uspokojeny, touhu odreagovat se, snahu nalézt partnera pro reálný sex či vzrušení z anonymity. Pro některé je údajně kybersex také první sexuální zkušeností, kdy byli ve většině případů mladší jedinci osloveni někým starším na chatu nebo diskusním fóru. Kybersexuální zkušenosti a vztahy se pak často přenáší do reality v podobě reálného setkání.

E-bezpečí.cz informuje, že kybersex může být samozřejmě i škodlivý, a to tehdy, když je jednomu z partnerů v komunikaci již nepříjemný, např. přehnanou hanlivostí a vulgaritou. Škodlivý kybersex může zahrnovat některou z následujících činností protějšku, se kterým si jedinec píše:

- když se ten druhý snaží o zahájení obzvláště sexuálně explicitní konverzace,
- posílá pornografické fotografie a žádá, aby mu dotyčný poslal i své fotografie,
- je sprostý,
- vyhrožuje,
- zesměšňuje.

Jak tedy logicky vyplývá z dostupných informací a výzkumů, kybersex může také představovat jisté nebezpečí pro mládež, neboť úzce souvisí i s dalšími rizikovými jevy – především tedy se sextingem. Je také otázkou, jak dokáže sexting ovlivnit sexuální stránku adolescenta v reálném životě i v případě, kdy se jedná o „pouhé“ erotické chatování, nejsou zasílány protějšku erotické fotografie, a ani nedochází k osobnímu setkání.

4.2.3 Kybergrooming

Termín kybergrooming označuje chování uživatele internetu, které má vyvolat v oběti falešnou důvěru a připravit ji na osobní schůzku v reálném životě, kde cílem je

pak tuto oběť sexuálně zneužít. Nejčastěji je prováděn na seznamkách a v chatovacích místnostech. Není ničím ojedinělým, když agresor – groomer – nabízí svým objektům touhy peníze a jiné hmotné dary. (Hulanová, 2012, s. 52)

Samotný pojem pochází z anglického grooming, což označuje proces starání a pečování o člena zvířecí skupiny. Toto chování přitom slouží k udržování a posilování dobrých vztahů ve skupině. U lidí to může být synonymum pro jakési milostné poměry či rodičovskou péči. Pachatel se snaží při kybergroomingu s obětí, nejčastěji dítětem, manipulovat. Většinou lže o svém skutečném věku a totožnosti. Budí v dítěti dojem, že je někdo, kdo mu rozumí a má o něj skutečný zájem, chce tak k sobě oběť citově připoutat, a pak je při osobním setkání zneužít. Průměrnému groomerovi údajně stačí méně než 8 minut k navázání online komunikace s dítětem a k okamžitému probírání sexuálního tématu. Během chvíle dokáže zjistit své možnosti a případně nebezpečí odhalení uniknout. (Hulanová, 2012, s. 93)

Kopecký (2008) na stránkách E-bezpečí.cz popisuje jednotlivé etapy procesu u kybergroomingu:

1. vzbuzení důvěry a snaha izolovat oběť – jedná se o snahu útočnicka vzbudit důvěru u vybrané oběti, například se kybergroomer může v komunikaci stavět do pozice osoby, která oběti rozumí a chápe její problémy, má stejné problémy a pomůže je dítěti vyřešit, agresor se v této první etapě snaží získat ve vztahu k oběti pozici dobrého kamaráda, často s obětí řeší citlivá témata, groomeré také často mladistvým uživatelům internetu ukazují pornografické materiály, útočník tak oběť postupně izoluje od okolí, rodičů, kamarádů, v této etapě získá e-mail, telefonní číslo nebo adresu oběti
2. podplácení dárky, službami, budování kamarádského vztahu – posiluje se tak získaný vztah – agresor daruje peníze, mobilní telefon, drahé hračky nebo oblečení, či služby (lístky do kina), dárky daruje bez konkrétní příčiny, dítě tak podplácí
3. vyvolání emoční závislosti oběti na osobě útočnicka – vzniká emoční závislost oběti na útočnickovi, kybergroomer zná intimní tajemství oběti, dítě také lže rodičům o tom, jak a s kým tráví svůj volný čas
4. osobní setkání – pokud stále nedošlo k osobnímu kontaktu kybergroomera s obětí, tento kontakt může začít procházkou v parku, návštěvou ZOO, kina, diskotéky, případně i návštěvou bytu kybergroomera
5. samotné sexuální obtěžování, zneužití dítěte jako poslední etapa.

Ohrožen je také budoucí partnerský a sexuální život obětí. V mnoha případech bylo zjištěno i urychlení sexuálního vývoje u zneužitých chlapců i dívek, tyto oběti také bývají promiskuitnější, nevěrní, mohou mít zkušenosti s komerčním sexem a homosexuálními styky. Dívky jsou více ohroženy výskytem sexuálních poruch, chlapci po zneužití mohou znejistit ve svých mužských rolích či sexuální orientaci. Někteří jedinci se uzavřou do sebe a odmítají komunikovat s okolím, ke kterému ztratili důvěru. Také úzkosti nejsou ničím výjimečným. (Hulanová, 2012, s. 56)

4.2.4 Netolismus

4.2.4.1 Znaky nelátkové závislosti

Pokud hovoříme o závislosti, víme, že se jedná o nějaký návyk, nutkavé užívání. Zahrnuje celkový fyzický a psychický stav organismu, objevují se většinou výrazné změny v chování člověka. Jedinec chce užívání látky neustále opakovat, aby zabránil abstinčním příznakům. Závislosti vznikají dlouhodobým procesem, ovšem to úzce souvisí také s věkem jedince – čím je mladší, tím rychleji u něj může závislost vzniknout.

Definice závislosti podle MKN-10: Je to skupina fyziologických, behaviorálních a kognitivních fenoménů, v nichž užívání nějaké látky nebo třídy látek má u daného jedince mnohem větší přednost než jiné jednání. Centrální popisnou charakteristikou syndromu závislosti je touha užívat tyto látky. O závislosti lze hovořit, pokud se během roku objeví tři a více z některých jevů, znaků jako je silná touha užít látku, potíže v sebeovládání při užívání, tělesný odvykací stav, nárůst tolerance k látce, zanedbávání jiných činností a pokračování v užívání i přes škodlivé následky. (in Nešpor, 2011, s. 9 – 10)

Nelátkové závislosti, kam patří právě netolismus, nejsou závislostmi v pravém slova smyslu. Objevuje se tendence řadit patologický vztah k počítačům, internetu a videohrám mezi návykové a impulzivní poruchy, to znamená stejná skupina jako například patologické hráčství, jak potvrzuje Nešpor (2011). Avšak nelze popřít, že nelátkové závislosti mají s látkovými společné rysy, kterými jsou:

- pocit silné touhy, bažení,
- zhoršené sebeovládání,

- nástup abstinenčních příznaků při vysazení, odvykací stav,
- růst tolerance,
- zanedbávání jiných činností, potěšení, zájmů,
- pokračování v užívání i navzdory souvisejícím potížím.

Takovým důležitým rozdílem je, že nedrogové závislosti primárně nepoškozují tělo člověka. Zasahují především do lidské psychiky a do oblasti sociálních vztahů. Dnes je veřejnost do jisté míry závislá na počítačových sítích, a proto můžeme říci, že každá závislost představuje i jakési omezení svobody. Autoři Pokorný, Telcová a Tomko (2002) uvádějí, že existuje jakýsi vztah mezi informačními technologiemi a naším soukromím:

- a) tak jako my můžeme zjistit vše o světě, tak i svět může vědět něco o nás
- b) zanecháváme za sebou takzvané elektronické stopy, kdy jsou například zjišťovány oblasti našeho zájmu a podle toho se nám zobrazuje reklama
- c) text, který vymažeme z počítače, nadobro nezmizí, obzvlášť pokud je počítač součástí sítě.

4.2.4.2 Risy netolismu

Počítač může mít ve vlivu na děti a mládež dvě tváře – tu dobrou, kdy to jedinec může mít ve 21. století mnohem jednodušší, a tu druhou stránku, kdy tento stroj může být i nebezpečný. Děti se vyvíjejí psychicky i fyzicky, proto jejich pohybový systém potřebuje pravidelný pohyb. Ale sedavý způsob života vede k různým onemocněním, například k obezitě, cukrovce či vadnému držení těla. Mládež sedí téměř celý den ve školních lavicích, nejlepším řešením by tak bylo nějakou část dne věnovat také nějaké pohybové aktivitě. Jinak pak přicházejí bolesti šíje, bederní páteře a dokonce i zápěstí. Může dále docházet ke špatné organizaci času jedince, k nepravidelnosti v jídlu a spánku. (Nešpor, 2011, s. 52 – 54)

Termín netolismus dle Kopeckého (2008) označuje závislostní chování na tzv. virtuálních drogách, mezi které patří již zmíněné počítačové hry, sociální sítě, internetové služby (různé formy chatu), televize aj. Netolismus je často spojován s prostředím online her na bázi MMORPG (massively multiplayer online role play

game) – jedná se o místo, kde hraje online tisíce hráčů v jednom virtuálním prostředí. Jsou celosvětově rozšířené a oblíbené.

Ve virtuálním světě je mnoho konkrétních oblastí, na kterých si děti a adolescenti vytvářejí závislost. Dle Hýbnerové (2012) to jsou především tyto oblasti:

- a) kybervztahy a online komunikace – což znamená navazování přátelských a partnerských vztahů prostřednictvím chatů, seznamek či sociálních sítí, problém nastává v případě, kdy se ty virtuální vztahy stanou důležitějšími než ty skutečné
- b) hraní online her – riziko je v tom, že tyto hry nemají žádný konec
- c) přetížení informacemi – neustálé a nutkavé surfování na internetu, stahování obrázků, filmů a hudby, tímto jsou ohroženi především studenti
- d) závislost na počítači – při hraní offline PC her
- e) ostatní problémy – jako je závislost na kybersexu, nutkavé využívání různých prodejních a aukčních serverů.

Internet je rychlý, dostupný a mnoho aplikací umožňuje snadnou obousměrnou komunikaci. Pobyt v kyberprostoru není tak namáhavý, jako například sport. Proto si mnoho adolescentů rádo uleví od stresu na počítači. Motivem být online se může zdát atraktivita virtuálního světa, kde si každý nalezne své vyhovující prostředí. Dalším motivem je i kompenzace neúspěchu v reálném světě. Proto jsou netolismem nejvíce ohroženi právě jedinci, kteří mají potíže v tom skutečném světě. Psychologové uvádějí, že více jsou ohroženi osamělé, depresivní osoby, které zažívají úzkosti v mezilidských situacích. Pro ně je pak online komunikace mnohem jednodušší. (Hýbnerová, 2012, s. 36)

Se závislostí na internetu souvisí, a také se dnes masivně rozvíjí, závislost na sociálních sítích, kdy mají uživatelé nutkání neustále sledovat, co píše jejich přátelé, co dělají a kde jsou, jestli zveřejnili nějaké fotografie apod. Dotyční také neustále informují o vlastních příhodách a pocitech a především sledují reakce na jejich stav, počet „liků“ (neboli palců nahoru) atd. Moment, kdy se zábava a užitečná činnost promění v samotnou závislost, jde jen těžko poznat jak okolím, tak i samotným závislým. Dotyčný to, co dělá, považuje za běžné. U netolismu nelze vidět na první pohled například prázdné lahve či injekční stříkačky, jako je tomu u látkových závislostí. Internet a sociální sítě původně sloužily k práci, studiu a byly prospěšné a užitečné. Proto je obtížné rozlišit, jestli se jedná o pouhou vášeň, či už posedlost v tom špatném

slova smyslu. Kromě toho taková internetová závislost ani nemusí stát žádné finance. (Eckertová, Dočekal, 2013, s. 123 - 126)

4.2.5 Další rizikové jevy: hoax, phishing

Dalším rizikovým jevem je také hoax, neboli šíření poplašné řetězové zprávy, nejčastěji pomocí e-mailů, která dále vyzývá k přeposílání dalším příjemcům. Tvůrci hoaxů zneužívají lidské důvěřivosti a vymýšlí klamnou poplašnou zprávu, přičemž nabádají k jejímu šíření. Jedná se tak dnes o obvyklou záležitost. (Hulanová, 2012, s. 211; Eckertová, Dočekal, 2013, s. 113)

E-bezpečí.cz podotýká, že dnes se uživatelé e-mailu běžně setkávají s nevyžádanou poštou spamem, popřípadě s touto jeho odnoží – hoaxem. Samotný termín je opět z anglického slova „hoax“, které znamená v překladu falešnou zprávu, mystifikaci, novinářskou kachnu, podvod, žert či kanadský žertík. V kyberprostoru pak tímto pojmem označujeme poplašnou zprávu, která varuje před neexistujícím nebezpečím. Hoax většinou obsahuje i další výzvu žádající rozeslání mezi přátele na co největší množství dalších adres, proto se někdy označuje také jako řetězový e-mail. Autoři hoaxy efektivně působí na city příjemce, obsah textu doprovázejí osobními důkazy a logickými argumenty. Často je tvrzení doprovázeno názornými obrázky. Děti si hoaxy velmi často čtou a to pak u nich vyvolává strach, obavy, nedůvěru – působí na jejich psychiku. Hoaxy jsou tedy dle Kopeckého (2008) charakteristické:

- obtěžováním příjemců, kdy v podstatě zahlcují jejich e-mailovou schránku,
- nebezpečnými radami – uživatel, který takové rady následuje, může svému počítači spíše ublížit,
- nadbytečným zatěžováním linek a serverů,
- ztrátou důvěryhodnosti šířitele, kdy odesílatel nepravdivých zpráv ohrožuje svou důvěryhodnost, zvláště pokud takové zprávy odesílá z pracovního e-mailu,
- prozrazením důvěrných informací, protože pokud uživatel hoax přeposílá na mnoho dalších adres, zanechá adresy všech příjemců ve zprávě, kde jsou všem viditelné a šíří se tak velký seznam e-mailových adres mezi další osoby a zvyšuje se potenciál pro šíření spamu a počítačových virů, spamy jsou také úzce navázány na tzv. phishing a pharming,

- přetěžováním konkrétní cílové e-mailové schránky, na kterou chtějí útočníci zaslat co nejvíce e-mailů,
- poškozením konkrétní instituce,
- nekritickým příjmem informace a její další šíření a zapojení například do každodenního dění v rodině.

Webové stránky Nebud'obět'.cz také zmiňují, že takovou další a nebezpečnější kategorií tvoří hoaxy, které se snaží z obětí vymámit peníze za různé zboží, služby, ale i údajnou pomoc. Takovým příkladem z českého prostředí jsou kupříkladu zprávy o sbírkách na postižené obyvatele zatopených vesnic. Blízko k hoaxům má i tzv. fake (tzn. falešný) – jedná se o předem domluvené video, které jeho autoři vydávají za náhodně natočené, nebo upravený obrázek – tvářící se jako doopravdy nafoceny. Motivací, proč někdo vytváří hoaxy, může být mnoho. Útočníci se mohou snažit:

- vyvolat strach,
- šířit falešnou radu,
- manipulovat s názory lidí,
- poškodit instituci, značku, firmu, výrobek,
- získat finance,
- ohromit, zaujmout, přilákat pozornost,
- pouze si udělat legraci z důvěřivých uživatelů.

Dále stojí za zmínku phishing a pharming. Phishing znamená rozesílání nepravdivých zpráv, opět nejčastěji prostřednictvím e-mailů, které simulují zprávy od banky či správce sítě. Cílem je získat od oběti – příjemce zprávy – citlivé údaje, především čísla bankovních účtů a přístupových hesel. Hlavním nástrojem phishingu je tedy sociální inženýrství, kdy oběť je klamným trikem přesvědčena, že má někam zadat své přihlašovací údaje. Pharming pak představuje škodlivější verzi phishingu, jelikož se jedná přímo o útok na server sloužící k překladu IP adres (číslo identifikující síťové rozhraní v PC síti). Vysoká nebezpečnost útoku spočívá v tom, že adresa, na které se uživatel vyskytuje se tváří jako skutečná, opět slouží k získání identifikačních a důvěryhodných informací. (Hulanová, 2012, s. 211; Eckertová, Dočekal, 2013, s. 113)

5 Výzkumné šetření

5.1 Cíl výzkumu a výzkumné hypotézy

Cílem výzkumného šetření je zmapovat, v jaké míře se dnes adolescenti – žáci středních škol – setkávají s některými rizikovými jevy na počítači a internetu, a jestli jejich zkušenosti jsou ovlivněny proměnnými jako například věkem, pohlavím či bydlištěm (město/venkov).

Pro účely tohoto výzkumného šetření byly stanoveny tyto hypotézy:

- H1: Existuje statisticky významná závislost mezi věkem dětí a tím, jak často kontrolují své účty na sociální síti.

Tato hypotéza dosud u nás nebyla zkoumána, inspiruje se však americkou online studií z roku 2010, kterou prezentoval Andrew Eisner, a který zjistil, že 48% uživatelů převážně mladších 25 let kontroluje své účty na sociálních sítích i několikrát během noci. (in Hulanová, 2012, s. 91)

- H2: Neexistuje statisticky významná závislost mezi bydlištěm dotázaných respondentů (město/vesnice) a jejich zkušeností s některou z forem či projevů kyberšikany, kdy se stali její obětí (verbálních útoků, vydírání, obtěžování prozváněním, ztrapňování šířením fotografie, vyhrožování, zastrašování na internetu/sociální síti,...).

Tato hypotéza je založena na záznamech Vanessy Rogers (2011, s. 13), která uvádí vysoká procenta mediální vybavenosti všech dětí.

- H3: Existuje statisticky významná závislost mezi věkem dětí a odesíláním jejich vlastních erotických fotek jiným osobám, na kterých jsou částečně nebo úplně nazí.
- H4: Existuje statisticky významná závislost mezi pohlavím dětí a odesíláním jejich vlastních erotických fotek jiným osobám, na kterých jsou částečně nebo úplně nazí.

Hypotézy H3 a H4 dosud nebyly u nás prozkoumány, inspirují se však Hulanovou (2012, s. 55), která uvádí, že nejčastějšími oběťmi sexuálního násilí jsou pubertální dívky.

5.2 Metoda výzkumného šetření

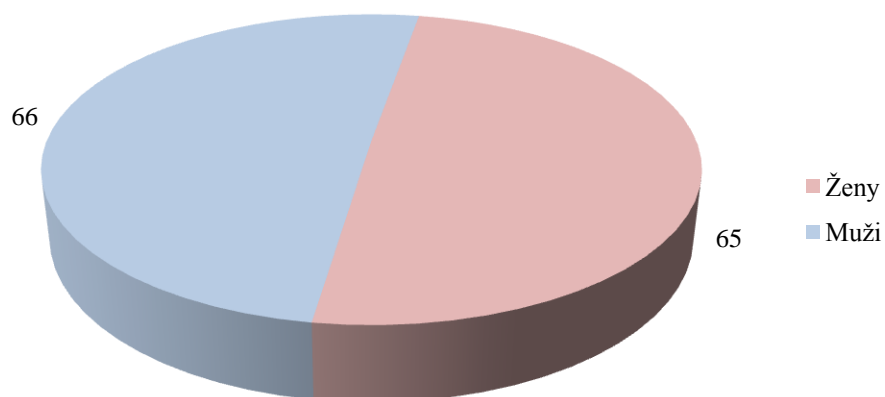
Ve výzkumném šetření diplomové práce byla aplikována kvantitativní metoda dotazníku. Jak uvádí Gavora (2000), jde o způsob písemného kladení otázek a získávání písemných odpovědí. Je určen pro hromadné získávání údajů od většího počtu respondentů.

Použitý byl dotazník vlastní konstrukce (viz Příloha C), který se částečně inspiroval v již uskutečněném výzkumu Kopeckého a kol. (2012) v rámci projektu E-Synergie. Dotazník byl určen pro adolescenty ve věku 15 až 19 let. Položky byly převážně uzavřené, tedy s hotovou nabídkou odpovědí. K dispozici byly respondentům vedle pevných alternativ i otevřené možnosti k případnému doplnění. Celkem dotazník obsahoval 18 položek, z toho 4 identifikační. Byly zformulovány tak, aby se dospělo k potvrzení či vyvrácení stanovených hypotéz.

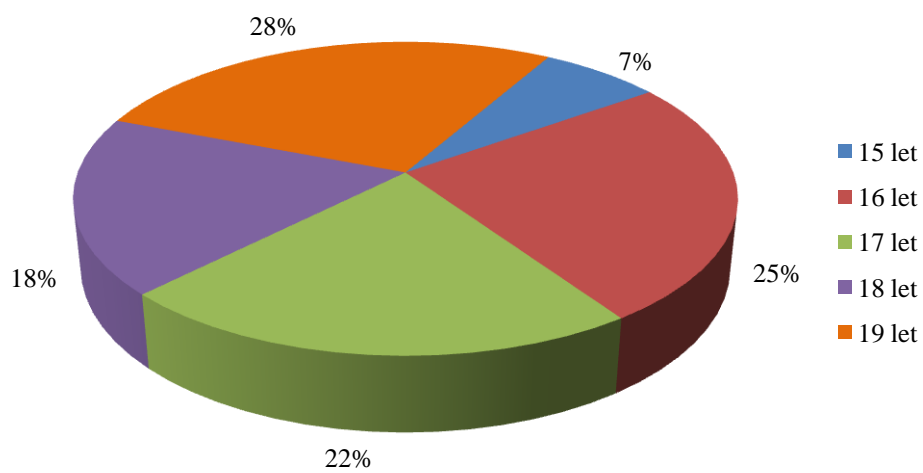
5.3 Vymezení výzkumného souboru

K výzkumnému šetření byli zvoleni respondenti v adolescentním věku – tedy studenti středních škol ve věku 15 – 19 let. Do šetření se zapojily střední školy ve městě Trutnov – především Česká lesnická akademie Trutnov, Střední průmyslová škola Trutnov a Gymnázium Trutnov. Celkem se šetření zúčastnilo 131 respondentů, z toho 65 dívek a 66 chlapců. Další podrobnosti o výzkumném vzorku lze nalézt v následujících grafech (Graf č. 1 – Graf č. 4).

Ze 131 respondentů:

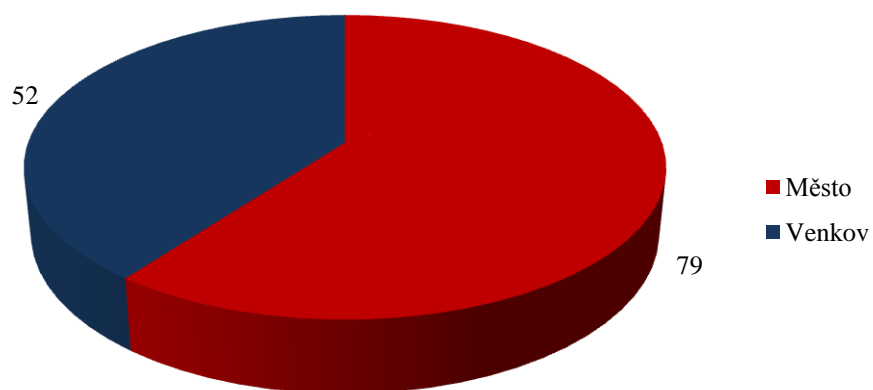

Graf č. 1 – Pohlaví respondentů

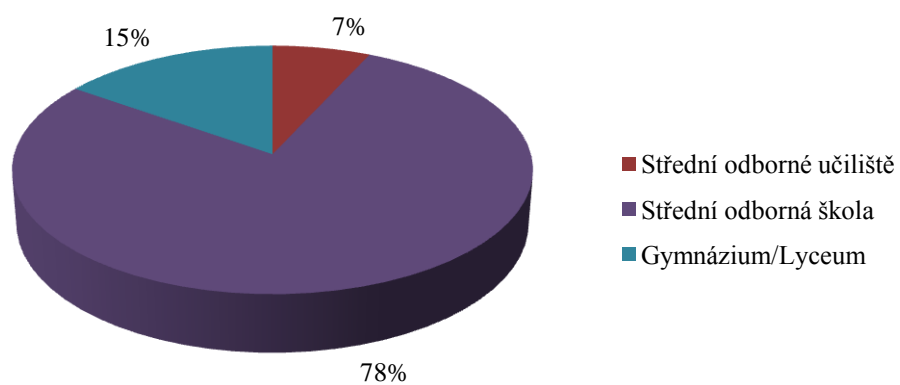

Graf č. 2 – Věkové rozložení respondentů

Graf č. 3 – Bydliště respondentů – město/venkov

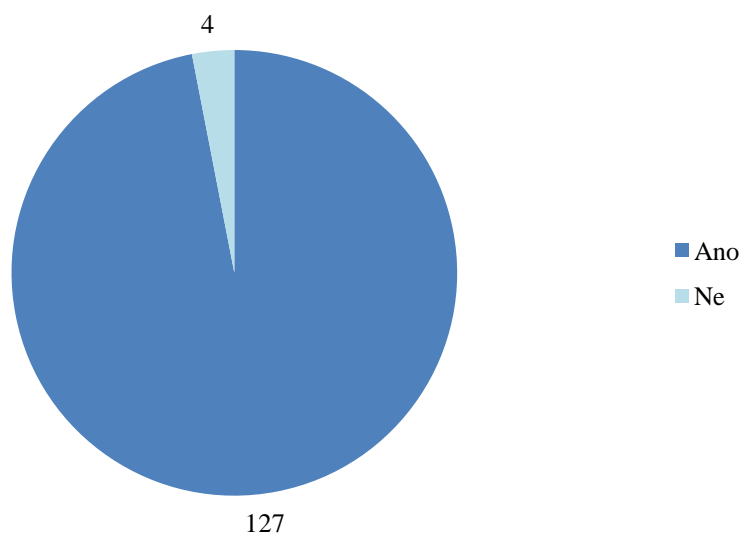

Graf č. 4 – Který typ střední školy studují

5.4 Výsledky dotazníkového šetření

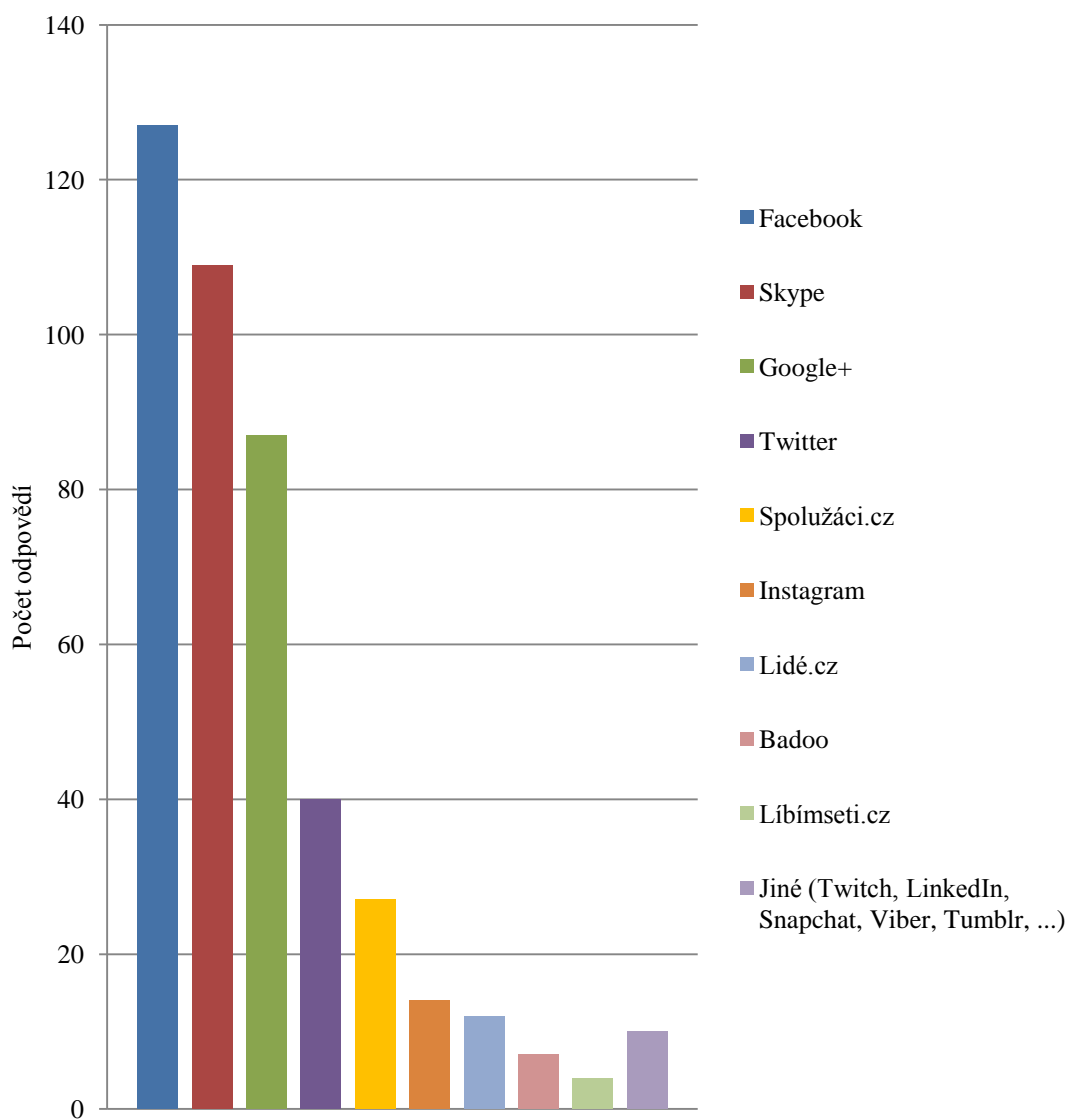
Na základě vyplněných dotazníků a získaných údajů z nich byly sestaveny následující grafy, které znázorňují množství odpovědí na jednotlivé položky:

1. Máš svůj účet na nějaké sociální síti?

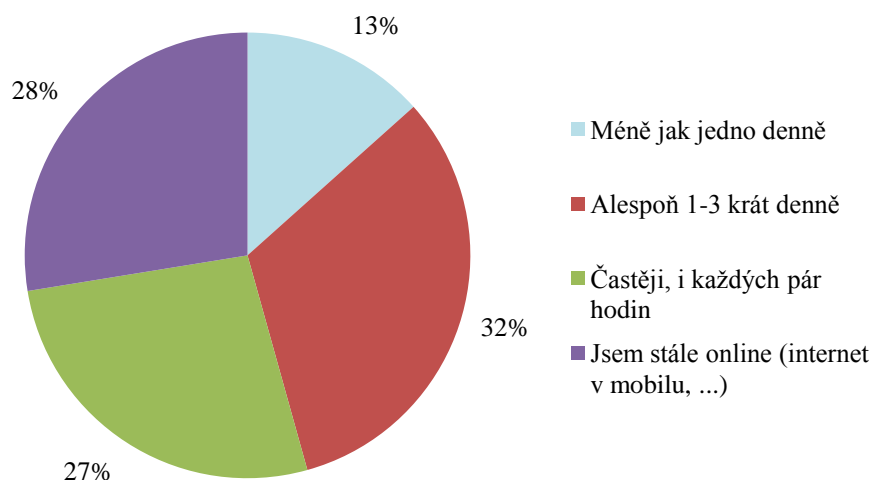
Graf č. 5 – Počet adolescentů, kteří mají účet na sociální síti

2. Na jaké sociální síti máš účet?

Graf č. 6 – Oblíbenost sociálních sítí

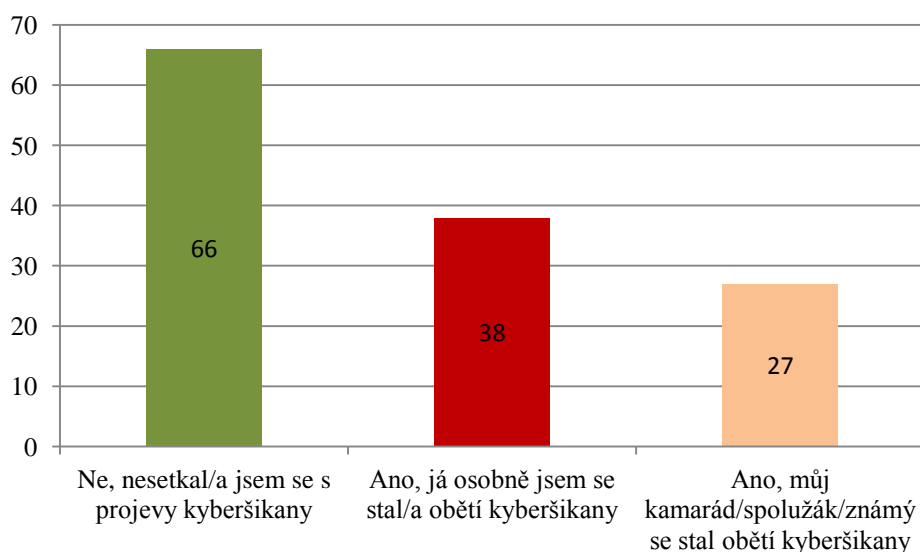
3. Jak často chodíš kontrolovat svůj účet na sociální síti?

Graf č. 7 – Jak často jedinci sledují svůj účet

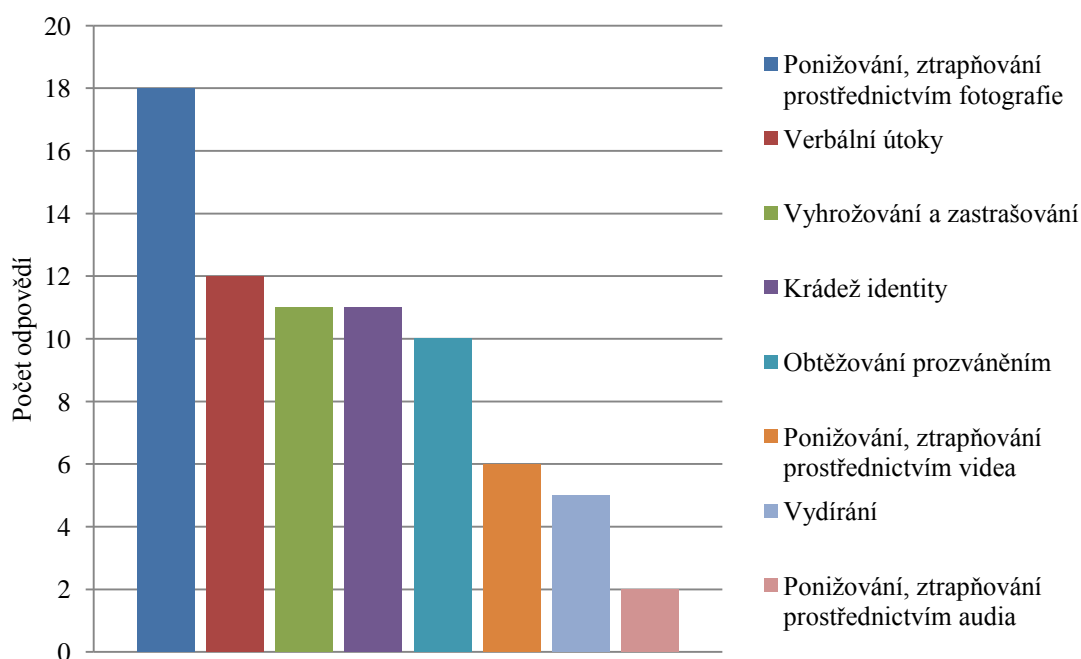
Jak lze vidět z Grafů č. 5 – 7, většina adolescentů, kteří se zúčastnili šetření, vlastní účet na sociální síti a ne pouze na jedné. Mezi nejoblíbenější sociální sítě patří nepochybně Facebook, Skype a rozmáhá se také i Google+. Co se týče sledování účtů, v dnešní době internetu v mobilu není ničím výjimečným, že je jedinec neustále připojený k síti a je tzv. „online“.

4. Setkal/a ses někdy s některými z projevů kyberšikany?

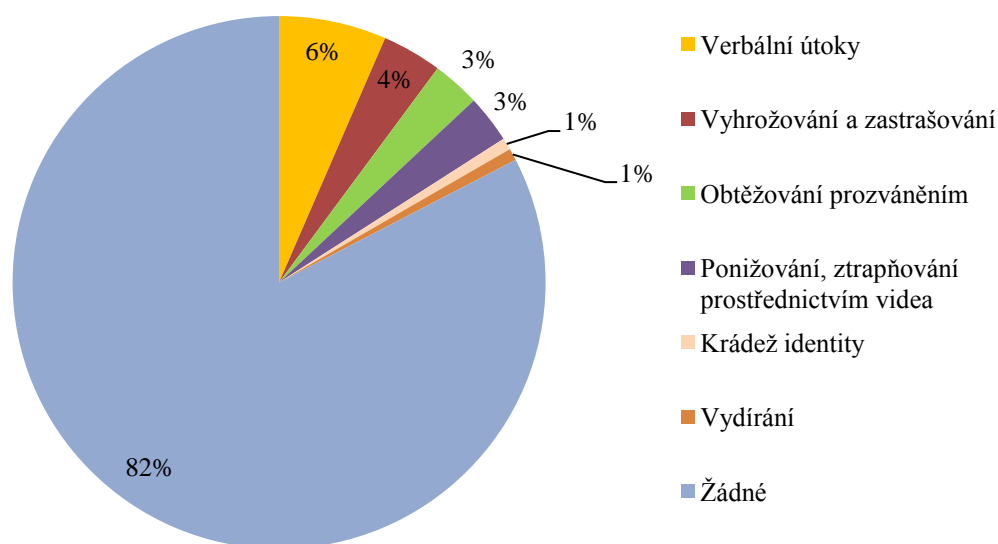
Graf č. 8 – Zkušenosti s kyberšikanou

5. Se kterým projevem kyberšikany ses již setkal/a jako oběť?

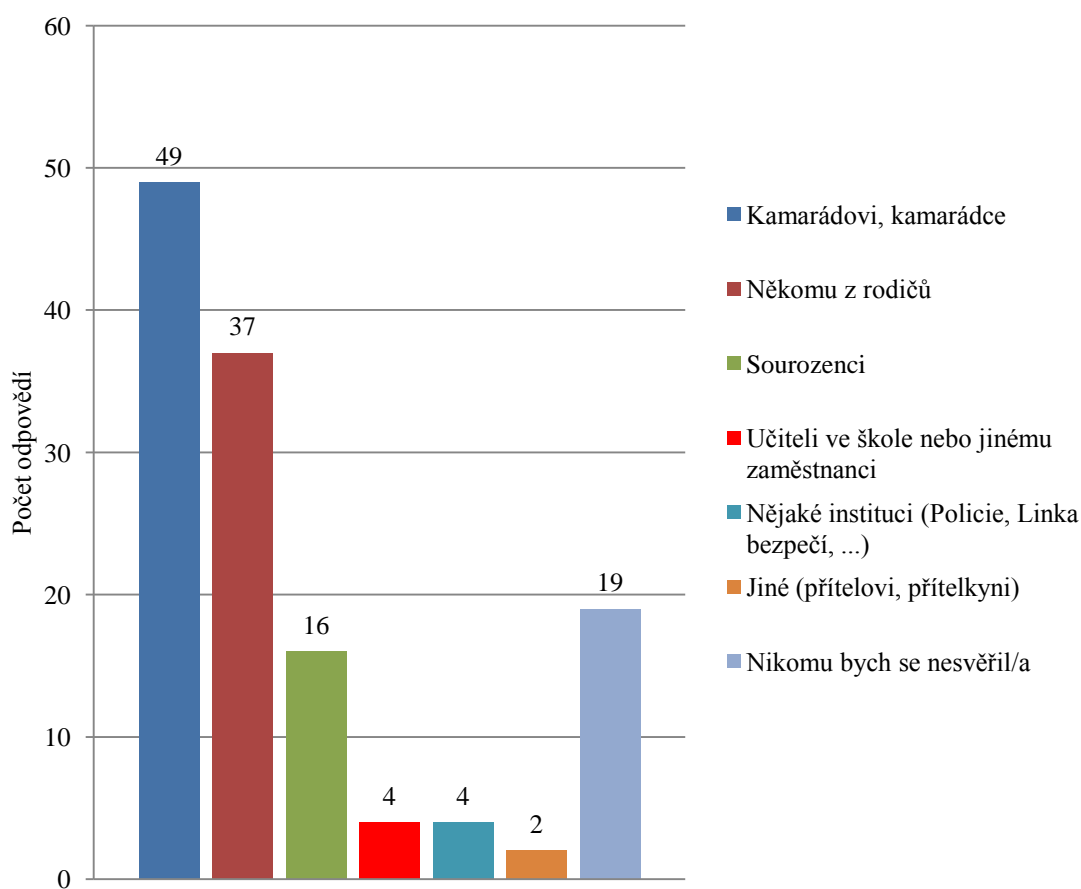
Graf č. 9 – Zkušenosti s kyberšikanou – jako oběť

6. Které projevy kyberšikany jsi popřípadě použil/a jako útočník?

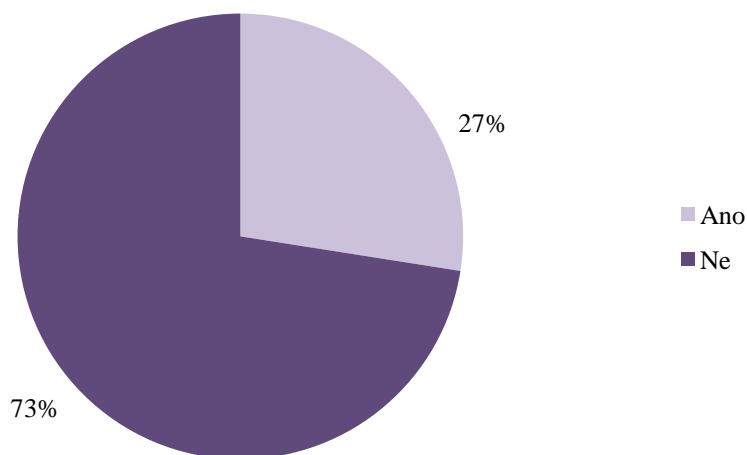
Graf č. 10 – Náznaky kyberšikany – jako útočník

7. Komu by ses svěřil/a případně, když by ses stal/a obětí kyberšikanou?

Graf č. 11 – Svěření se osobě v případě zkušeností s kyberšikanou

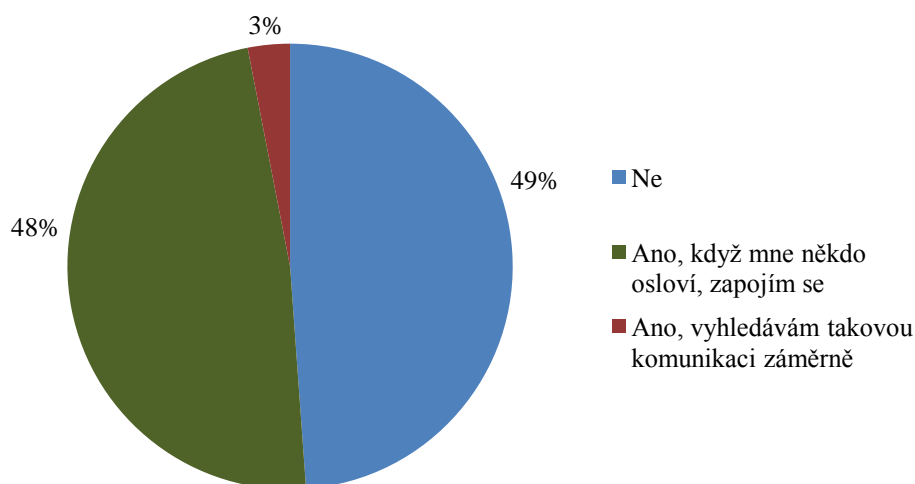
8. Šířil/a jsi někdy pomocí služeb internetu nebo mobilního telefonu fotografii nebo video, které mělo někoho ponížit, zesměšnit nebo jinak ztrapnit?

Graf č. 12 – Šíření zesměšňující fotografie

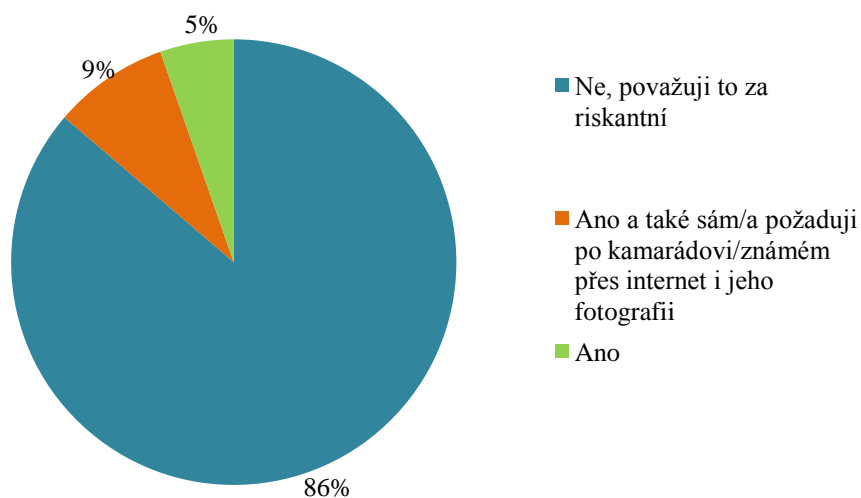
Pokud shrneme údaje z Grafů č. 8 – 12, vidíme, že nadpoloviční většina se s žádnými projevy kyberšikany osobně nesetkala. 38 jedinců, kteří označili, že mají osobní zkušenosti s projevy kyberšikany dále uvedli, které konkrétně – nejčastěji zažili ponižování a ztrapňování prostřednictvím fotografie, verbální útoky, vyhrožování a dokonce i krádeže identity. K útokům na jiné osoby se přiznala pouze menšina respondentů – nejvíce byly uváděny opět verbální útoky a vyhrožování a zastrasování. Na otázku, komu by se svěřili, kdyby se stali obětí kyberšikany, odpovídala většina, že kamarádovi nebo někomu z rodičů. Jsou však i jedinci, kteří by si tuto nepříjemnou zkušenost nechali pro sebe.

9. Komunikuješ na internetu/sociální síti s neznámými lidmi?

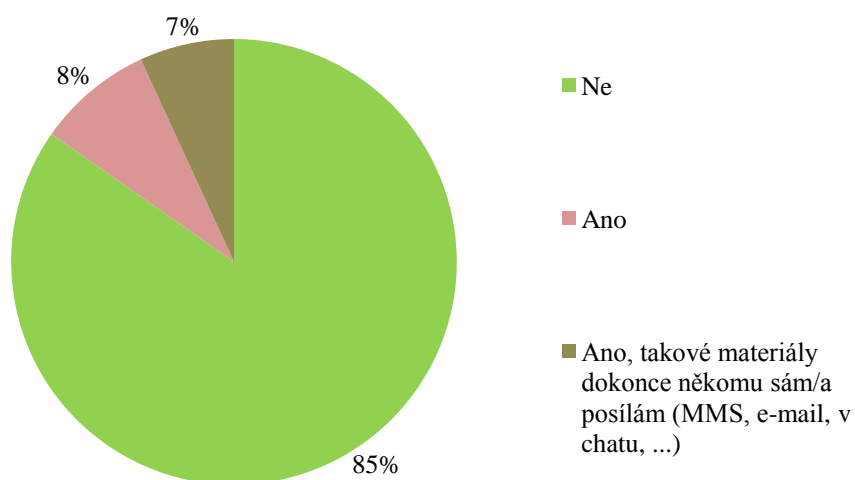
Graf č. 13 – Komunikace s neznámými lidmi

10. Zasíláš své fotografie cizím lidem přes internet?

Graf č. 14 – Posílání vlastních fotek neznámým osobám na internetu

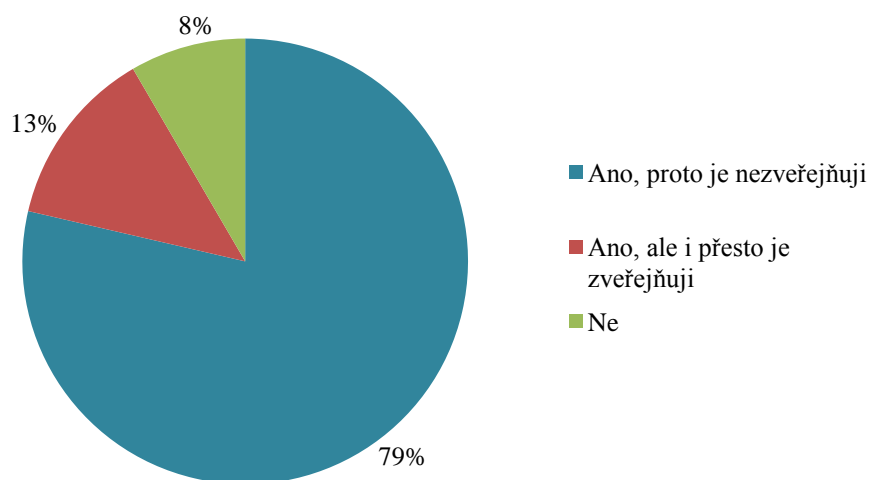
11. Umístil/a jsi někdy na internet své „sexy“ video či fotku?

Graf č. 15 – Umístění a posílání erotické fotografie

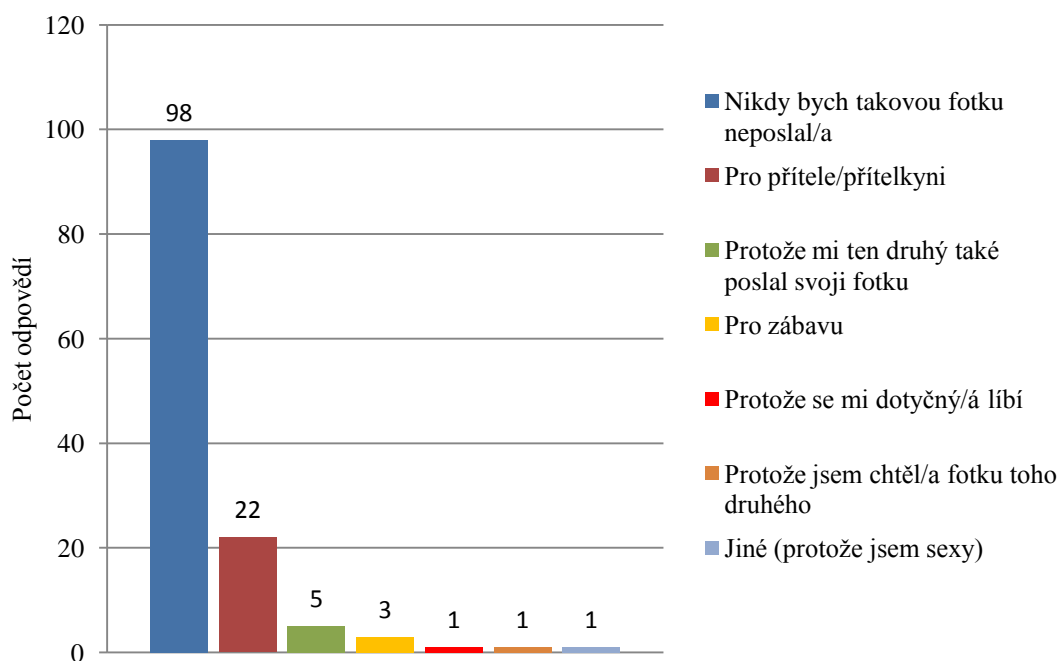

12. Považuješ takové zveřejňování za riskantní?

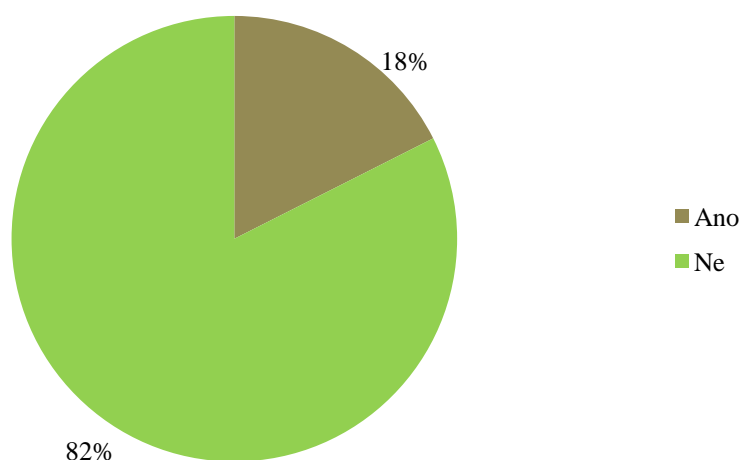
Graf č. 16 – Považování zveřejňování fotografie za nebezpečné

13. Jaké jsou tvé důvody zaslání erotické fotografie?

Graf č. 17 – Argumenty k zaslání erotické fotografie

14. Umístil někdy tvůj známý/kamarád na internet tvoji „sexy“ fotografii nebo video, na kterých jsi částečně svlečený/á nebo úplně nahý/a?

Graf č. 18 – Zveřejnění erotické fotografie kamarádem

Dle zjištění z Grafů č. 13 – 18 lze občas sledovat rizikové jednání některých respondentů, kterých je však menšina. Téměř polovina dotázaných cizím osobám údajně vůbec neodepisuje. Druhá polovina komunikuje v případě, když se někdo neznámý ozve jako první. A zanedbatelná 3% tuto komunikaci vyhledávají záměrně. Nadpoloviční většina jedinců sice nezasílá svoji fotografii neznámým osobám, ovšem 11% činí naopak. Většina respondentů nezveřejňuje ani nezasílá své erotické fotografie a uvědomuje si také nebezpečí takového jednání, avšak stále jsou jedinci, kteří s tímto konáním nemají problém. Nejčastěji adolescenti posílají erotické fotografie svým partnerům. Jisté procento má dokonce zkušenosti s tím, že jejich eroticky laděnou fotografii zveřejnil známý kamarád – ovšem je otázkou, jak dotyčný fotografii získal a s jakým úmyslem byla zveřejněna.

5.5 Shrnutí výsledků šetření

Na počátku výzkumného šetření byly stanoveny 4 statistické hypotézy, které měly být následně pomocí dotazníkového šetření potvrzeny či vyvráceny. Hypotézy H1, H3 a H4 jsou alternativní hypotézy a H2 je hypotéza nulová. U všech byla stanovena hladina významnosti 0,05. K potvrzení či vyvrácení hypotéz byl použit jako testové kritérium chí kvadrát, který byl vypočítáván přes statistický program Excel. Výsledný chí kvadrát byl pak u každé hypotézy porovnáván s kritickými hodnotami z tabulek (viz Příloha D).

Ke každé hypotéze byla sestavena tabulka se dvěma proměnnými (Tabulka č. 1 – 4), pomocí které byl následně dopočítán chí kvadrát:

- H1: Existuje statisticky významná závislost mezi věkem dětí a tím, jak často kontrolují své účty na sociální síti.

Věk dětí	Jak často kontrolují účty				celkem
	méně jak 1	1-3 krát	častěji	st. online	
15	4	3	0	2	9
16	4	10	10	8	32
17	2	10	8	9	29
18	3	8	6	6	23
19	4	10	10	10	34
celkem	17	41	34	35	127

Tabulka č. 1

Výsledný χ^2 je 10,49509 a je menší než kritická hodnota chí kvadrátu při hladině významnosti 0,05 a při 12 stupních volnosti, která je 21,026. Tudíž přijímáme nulovou hypotézu H0 – tedy že neexistuje statisticky významná závislost mezi těmito dvěma proměnnými.

- H2: Neexistuje statisticky významná závislost mezi bydlištěm dotázaných respondentů (město/vesnice) a jejich zkušeností s některou z forem či projevů kyberšikany, kdy se stali její obětí (verbálních útoků, vydírání, obtěžování prozváněním, ztrapňování šířením fotografie, vyhrožování, zastrasování na internetu/sociální síti,...).

Osobní zkušenosti	Bydliště		celkem
	Město	Venkov	
Ano	23	15	38
Ne	40	26	66
celkem	63	41	104

Tabulka č. 2

Výsledný χ^2 je 0,00006 a je menší než kritická hodnota chí kvadrátu při hladině významnosti 0,05 a při 1 stupni volnosti, která je 3,841. Tudíž přijímáme tuto nulovou hypotézu.

- H3: Existuje statisticky významná závislost mezi věkem dětí a odesláním jejich vlastních erotických fotek jiným osobám, na kterých jsou částečně nebo úplně nazí.

Věk respondentů	Odesílání fotek		celkem
	Ano	Ne	
15	0	8	8
16	1	30	31
17	4	20	24
18	2	20	22
19	2	33	35
celkem	9	111	120

Tabulka č. 3

Výsledný χ^2 je 4,45215 a je menší než kritická hodnota chí kvadrátu při hladině významnosti 0,05 a při 4 stupních volnosti, která je 9,483. Tudíž přijímáme opět nulovou hypotézu H0 – tedy že neexistuje statisticky významná závislost mezi těmito dvěma proměnnými.

- H4: Existuje statisticky významná závislost mezi pohlavím dětí a odesláním jejich vlastních erotických fotek jiným osobám, na kterých jsou částečně nebo úplně nazí.

Odesílání	Pohlaví		celkem
	Žena	Muž	
Ano	5	4	9
Ne	57	54	111
celkem	62	58	120

Tabulka č. 4

Výsledný χ^2 je 0,058924 a je menší než kritická hodnota chí kvadrátu při hladině významnosti 0,05 a při 1 stupni volnosti, která je 3,841. Přijímáme tedy nulovou hypotézu H0 – neexistuje statisticky významná závislost mezi těmito dvěma proměnnými.

Z výše uvedených výsledků je zřejmé, že byla potvrzena pouze jedna hypotéza H2. Ostatní se u tohoto výzkumného šetření a s daným výzkumným vzorkem nepotvrdily. Ve všech čtyřech případech byl výsledný chí kvadrát vždy menší než kritická hodnota nalezená v tabulkách. Proto byly pokaždé přijaty nulové hypotézy.

Závěr

Je zřejmé, že výzkumné šetření diplomové práce potvrdilo pouze jednu stanovenou hypotézu a zbylé tři byly na dotyčném výzkumném vzorku vyvráceny. Metoda šetření byla sice anonymní, avšak i tak je otázkou, do jaké míry poměrně skrovný výzkumný vzorek odpovídal po pravdě. Zajímavá zjištění se ale vyskytla. Pozitivní informací určitě je, že většina respondentů nemá bližší zkušenosti s kyberšikanou. I když na tak poměrně malém vzorku se našlo i několik málo jedinců, kteří zažili nějaké nepříjemnosti na počítači a internetu. Překvapivým faktem také může být, že určitý počet adolescentů by se ani nechtěl nikomu svěřovat se svými problémy, které by jim nastolila kyberšikana, rozhodli by se tyto potíže pravděpodobně řešit sami. Z výsledků je patrné, že mnoho dotázaných komunikuje na internetu s neznámými lidmi. Otázkou je, jaký je účel takové konverzace. Kladně lze hodnotit bezpochyby také skutečnost, že mnoho dotázaných jedinců nezasílá své vlastní fotografie cizím osobám. Ovšem na druhou stranu, stále se najdou tací, kteří zveřejňují či posílají své vlastní, dráždivé – erotické fotografie, přičemž někteří tak konají i přes fakt, že si uvědomují jisté riziko tohoto jednání.

Důležitou roli v prevenci před rizikovými jevy na informačních a komunikačních technologiích by jistě měly hrát základní a střední školy. Ne vždy jsou rodiče informovaní o rizicích, která s sebou přinášejí nová ICT zařízení, která pořizují svým dětem. Dopomoci by mohla i média, která mají silnou moc, a která mohou poučovat o takovýchto závažných tématech a rozšířit tak povědomí o možném rizikovém chování na internetu mezi veřejností. Publikací k tomuto tématu je sice dostatek, ale pravděpodobně málokdo z laiků v knihovnách vyhledává takovéto tituly.

Víme, že mnoho případů, které se týkaly rizikového chování prostřednictvím internetového prostředí, skončilo pro oběti tragicky. A to nejenom v zahraničí, ale jsou známy i případy v České republice. Proto by mohla být jakási počítačová gramotnost předkládána například na mediální výchově na školách. Existují i kvalitní internetové stránky, kde se mohou informovat jak oběti, tak i rodiče obětí apod.

Cíle diplomové práce a výzkumného šetření byly splněny. Práce uvedla některé nejčastější rizikové jevy, se kterými se může jedinec setkat. Zmapovala, do jaké míry se dotazovaní adolescenti ve věku 15 – 19 let setkávají s vybranými rizikovými jevy v prostředí internetu, a jestli je to ovlivněno věkem, pohlavím či místem bydliště. Témata rizikového chování probíhajícího prostřednictvím informačních

a komunikačních technologií by měla být i nadále předmětem dalších zkoumání. Malé i starší děti by měly být poučeny, jak se správně na počítači a internetu chovat. A především by mělo být vyzdvižováno kvalitní trávení volného času, aby nebyl jedinec zcela pohlcen kyberprostorem, a zamezovalo se tak případné závislosti na některých počítačových aktivitách.

Seznam použité literatury a zdrojů

1. ANDREW, Eisner. *Is Social Media a New Addiction?*. Retrevo [online]. 2010 [cit. 2015-02-02]. Dostupné z: <http://www.retrevo.com/content/blog/2010/03/social-media-new-addiction%3F>
2. BUERMANN, Uwe a Radomil HRADIL. *Jak (pře)žít s médii: příležitosti a hrozby informačního věku a nové úkoly pedagogiky*. 1. vyd. Hranice: Fabula, 2009, 239 s. ISBN 978-808-6600-581.
3. ČAČKA, Otto. *Psychologie duševního vývoje dětí a dospívajících s faktory optimalizace*. 1. vyd. Brno: Nakladatel Jan Šabata, 2000, 377 s. ISBN 80-723-9060-0
4. David-Ferdon, C., Feldman-Hertz, M. (2007). Electronic Media, Violence, and Adolescents: An Emerging Public Health Problem. *Journal of Adolescent Health*, 41(6), S1-S5.
5. DIVÍNOVÁ, Radana. *Cybersex: forma internetové komunikace*. Vyd. 1. Praha: Triton, 2005, 167 s. ISBN 80-725-4636-8.
6. ECKERTOVÁ, Lenka a Daniel DOČEKAL. *Bezpečnost dětí na Internetu: rádce zodpovědného rodiče*. 1. vyd. Brno: Computer Press, 2013, 224 s. ISBN 978-802-5138-045
7. Francie. Spolupráce proti kyberzločinu. In: *Zpráva Rady Evropy*. Strasbourg, 2007.
8. GAVORA, Peter. *Úvod do pedagogického výzkumu*. Překlad Vladimír Jůva. Brno: Paido, 2000, 207 s. Edice pedagogické literatury. ISBN 80-859-3179-6.

9. HLAVENKA, Jiří. *Výkladový slovník výpočetní techniky a komunikací*. 3. vyd. Praha: Computer Press, c1997, 452 s. ISBN 80-722-6023-5.
10. Hoax: Co je to hoax. *Nebud' obětí!: Rizika internetu a komunikačních technologií* [online]. 2014 [cit. 2015-02-14]. Dostupné z: <http://www.nebudobet.cz/?cat=hoax>
11. HORT, Vladimír. *Dětská a adolescentní psychiatrie*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2000, 492 s. ISBN 80-717-8472-9
12. HULANOVÁ, Lenka. *Internetová kriminalita páchaná na dětech: psychologie internetové oběti, pachatele a kriminality*. 1. vyd. Praha: Triton, 2012, 217 s. ISBN 978-807-3875-459.
13. HURRELMANN K. (1994). *International Handbook of Adolescence*. Westport: Greenwood Press.
14. HÝBNEROVÁ, Jana. Závislost na online prostředí. In: KRČMÁŘOVÁ, Barbora. *Děti a online rizika: sborník studií*. 1. vyd. Praha: Sdružení Linka bezpečí, 2012, 31 - 47. ISBN 9788090492028.
15. CHROMÝ, Jakub. *Kriminalita páchaná na mládeži: aktuální jevy a nová právní úprava v České republice*. Praha: Linde, 2010, 239 s. ISBN 978-807-2018-253.
16. JIRÁK, Jan a Barbara KÖPPLOVÁ. *Média a společnost*. 2. vyd. Praha: Portál, 2007, 207 s. ISBN 978-807-3672-874.
17. JIRÁK, Jan a Radim WOLÁK. Regulace a autoregulace médií. In: MIČIENKA, Marek a Jan JIRÁK. *Základy mediální výchovy*. 1. vyd. Praha: Portál, 2007, s. 107 - 129. ISBN 978-80-7367-315-4.
18. KOLÁŘ, Michal. *Bolest šikanování*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2001, 255 s. ISBN 80-717-8513-X

19. KOPECKÝ, Kamil a René SZOTKOWSKI. *Nebezpečí internetové komunikace III*. 1. vyd. Olomouc: Pedagogická fakulta, Univerzita Palackého v Olomouci, 2012. ISBN 978-802-4430-874
20. KOPECKÝ, Kamil. Co je hoax. *E-bezpečí.cz* [online]. 2008 [cit. 2015-02-14]. Dostupné z: <http://www.e-bezpeci.cz/index.php/temata/hoax-spam/91-25>
21. KOPECKÝ, Kamil. Kybersex. *E-bezpečí.cz* [online]. 2008 [cit. 2015-02-14]. Dostupné z: <http://www.e-bezpeci.cz/index.php/temata/kybergrooming/105-67>
22. KOPECKÝ, Kamil. Úvod do problematiky netolismu. *E-bezpečně.cz* [online]. 2008 [cit. 2015-02-14]. Dostupné z: <http://www.e-bezpeci.cz/index.php/temata/dali-rizika/331-uvod-do-problematiky-netolismu>
23. KOPECKÝ, Kamil. Závislost na kybersexu. *E-bezpeci.cz* [online]. 2012 [cit. 2015-02-14]. Dostupné z: <http://www.e-bezpeci.cz/index.php/temata/sexting/541-zavislost-na-kybersexu>
24. KOTRBA, Štěpán. Jaká budou "nová" média a jací budou "noví" lidé. *Britské listy* [online]. 2004 [cit. 2015-02-21]. Dostupné z: <http://www.blisty.cz/art/16745.html>
25. KOWALSKI, R. M., LIMBER S. P., AGATSTON, P. W. *Cyber bullying bullying in the digital age*. Malden, MA: Blackwell, 2008. ISBN 978-047-0693-346
26. KRAUS, Blahoslav a Jolana HRONCOVÁ. *Sociální patologie*. Vyd. 2. Hradec Králové: Gaudeamus, 2010, 325 s. ISBN 978-807-4350-801.
27. KRAUS, Jiří. *Jazyk v proměnách komunikačních médií*. Vyd. 1. Praha: Karolinum, 2008, 172 s. Učební texty Univerzity Karlovy v Praze, 15. ISBN 978-802-4615-783.

28. KRČMÁŘOVÁ, Barbora. *Děti a online rizika: sborník studií*. 1. vyd. Praha: Sdružení Linka bezpečí, 2012, 178 s. ISBN 978-809-0492-028.
29. *Kyberkriminalita a právo*. Vyd. 1. Editor Tomáš Gřivna, Radim Polčák. Praha: Auditorium, 2008, 220 s. ISBN 978-809-0378-674.
30. *Kyberšikana: průvodce novým fenoménem*. Vyd. 1. Editor Alena Černá. Praha: Grada, 2013, 150 s. Psyché (Grada). ISBN 978-80-247-4577-0.
31. LABÁTH, Vladimír. *Riziková mládež: možnosti potenciálních zmien*. Vyd. 1. Praha: Sociologické nakl., 2001, 157 p. Studijní texty (Sociologické nakladatelství), sv. 19. ISBN 80-858-5066-4.
32. LANGMEIER, Josef a Dana KREJČÍŘOVÁ. *Vývojová psychologie*. 2., aktualiz. vyd. Praha: Grada, 2006, 368 s. Psyché (Grada). ISBN 80-247-1284-9
33. LORENZ, Konrad. *Základy etologie: Srovnávací výzkum chování*. 1. vyd. Praha: Academia, 1993, 254 s. ISBN 80-200-0477-7
34. MACEK, Petr. *Adolescence*. 2., upr. vyd. Praha: Portál, 2003, 141 s. ISBN 80-717-8747-7
35. MATOUŠEK, Oldřich a Andrea KROFTOVÁ. *Mládež a delikvence*. Vyd. 2., aktualiz. Praha: Portál, 2003, 340 s. ISBN 80-717-8771-X.
36. MUSIL, Josef. *Sociální a mediální komunikace*. Vyd. 1. Praha: Univerzita Jana Amose Komenského, 2010, 256 s. ISBN 978-807-4520-020.
37. MYSLIVEČEK, David. Informační technologie – počátek vývoje a vize budoucnosti. *SvětAndroida.cz* [online]. 2014 [cit. 2015-02-15]. Dostupné z: <http://www.svetandroida.cz/informacni-technologie-pocatek-vyvoje-a-vize-budoucnosti-201401>

38. NAUMANN, Friedrich. *Dějiny informatiky: od abaku k internetu*. Vyd. 1. Překlad Michaela Voltrová. Praha: Academia, 2009, 422 s. Galileo, sv. 40. ISBN 978-802-0017-307.
39. NEŠPOR, Karel. *Jak přežít počítač*. Vyd. 1. Kralice na Hané: Computer Media, 2011. ISBN 978-807-4020-698.
40. O'SULLIVAN, P. B. a A. J. FLANAGIN. Reconceptualizing 'flaming' and other problematic messages. *New Media*. 2003-03-01, vol. 5, issue 1, s. 67-93. DOI: 10.1177/1461444803005001908. Dostupné z: <http://nms.sagepub.com/cgi/doi/10.1177/1461444803005001908>
41. PAVLÍČEK, Antonín. *Nová média a web 2.0*. Vyd. 1. Praha: Oeconomica, 2007. ISBN 978-802-4512-723.
42. POKORNÝ, Vratislav, Jana TELCOVÁ a Anton TOMKO. *Patologické závislosti*. 2. vyd. Brno: Ústav psychologického poradenství a diagnostiky, 2002. ISBN 80-86568-02-04.
43. ROGERS, Vanessa. *Kyberšikana: pracovní materiály pro učitele a žáky i studenty*. Vyd. 1. Překlad Ondřej Vágner. Praha: Portál, 2011, 97 s. ISBN 978-807-3679-842
44. ŘÍČAN, Pavel. *Cesta životem*. 2., přeprac. vyd. Praha: Portál, 2006, 390 s. ISBN 80-736-7124-7
45. *Sexting.cz: Vše, co chcete vedet o sextingu* [online]. [cit. 2015-02-03]. Dostupné z: <http://www.sexting.cz/>
46. Slovník. *Bezpečně online* [online]. [cit. 2015-02-03]. Dostupné z: <http://www.bezpecne-online.cz/search?q=sexting&Itemid=121>
47. STREICHMAN, J. *What is Sexting?*. Examiner.com [online]. 2009 [cit. 2015-02-02]. Dostupné z: <http://www.examiner.com/article/what-is-sexting-2>

48. SUBRAHMANYAM, Kaveri a David ŠMAHEL. *Digital youth: the role of media in development*. New York: Springer, c2011, xv, 236 p. Advancing responsible adolescent development. ISBN 978-1-4419-6278-2
49. SULER, J. The online disinhibition effect. *CyberPsychology and Behavior*. 2004, vol. 7, issue 3. ISSN 1094-9313. Dostupné z: <http://www.liebertonline.com/doi/abs/10.1089/1094931041291295>
50. ŠMAHEL, David. *Psychologie a internet: děti dospělými, dospělí dětmi*. Praha: Triton, 2003, 158 s. Psychologická setkávání, sv. 6. ISBN 80-725-4360-1.
51. VÁGNEROVÁ, Marie. *Psychopatologie pro pomáhající profese*. Vyd. 3., rozš. a přeprac. Praha: Portál, 2004, 870 s. ISBN 80-717-8802-3.
52. VÁGNEROVÁ, Marie. *Vývojová psychologie. Dětství, dospělost, stáří*. 1. vyd. Praha: Portál, 2000, 522 s. ISBN 80-717-8308-0.
53. VAŠUTOVÁ, Maria. *Pedagogické a psychologické problémy dětství a dospívání*. Vyd. 1. Ostrava: Ostravská univerzita, Filozofická fakulta, 2005, 278 s. ISBN 80-704-2691-8.
54. VYBÍRAL, Zbyněk. *Psychologie komunikace*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2005, 319 s. ISBN 80-717-8998-4.
55. Význam informační technologie. *Významslova.com* [online]. 2014 [cit. 2015-02-15]. Dostupné z: <http://www.vyznam-slova.com/informa%C4%8Dn%C3%AD%20technologie>
56. What Is Sexting and Why Is It a Problem?. MATTE, Christy. *About.com* [online]. 2008 [cit. 2015-02-03]. Dostupné z: http://familyinternet.about.com/od/computingsafetyprivacy/a/sexting_what.htm

57. WHITNEY I., SMITH, P. K. (1993). *A survey of the nature and extent of bullying in junior/middle and secondary schools*. *Educational Research*, 35, 3 – 25.
58. WILLARD, Nancy E. The Authority and Responsibility of School, officials in Responding to Cyberbullying. *Journal of Adolescent Health*. 2007, vol. 41, issue 6, s. 64-S65. DOI: 10.1016/j.jadohealth.2007.08.013. Dostupné z: <http://linkinghub.elsevier.com/retrieve/pii/S1054139X07003473>
59. WOLAK, J., D. FINKELHOR a K. J. MITCHELL. How Often Are Teens Arrested for Sexting? Data From a National Sample of Police Cases. *PEDIATRICS*. 2011-12-30, vol. 129, issue 1, s. 4-12. DOI: 10.1542/peds.2011-2242. Dostupné z: <http://pediatrics.aappublications.org/cgi/doi/10.1542/peds.2011-2242>

Seznam dalších pramenů

1. *Bezpečně-online.cz* [online]. 2015 [cit. 2015-02-28]. Dostupné z: <http://www.bezpecne-online.cz/uvod>
2. *HOAX* [online]. 2000 [cit. 2015-02-28]. Dostupné z: <http://www.hoax.cz/cze/>
3. Jak zabezpečit počítač. *Novinky.cz* [online]. 2014 [cit. 2015-02-28]. Dostupné z: <http://www.novinky.cz/internet-a-pc/software/335793-jak-zabezpecit-pocitac.html>
4. MLČOCH, Zbyněk. Závislost na počítačích a internetu. *MUDr. Zbyněk Mlčoch* [online]. 2009 [cit. 2013-03-20]. Dostupné z: <http://www.zbynekmlcoch.cz/informace/texty/pocitace-internet/zavislost-na-pocitaci-a-internetu-lecba-26-rad>
5. *Pomoc online.cz* [online]. 2010 [cit. 2015-02-28]. Dostupné z: <http://www.pomoc-online.cz/index.asp>
6. *Přemýšlej, než nasdílíš* [online]. 2014 [cit. 2015-02-28]. Dostupné z: <http://www.internet-hotline.cz/>
7. *Saferinternet.cz* [online]. 2013 [cit. 2015-02-28]. Dostupné z: <http://www.saferinternet.cz/>
8. Sex po internetu? Pozor na skryté pasti.... *Sexuálně.cz* [online]. 2013 [cit. 2015-02-14]. Dostupné z: <http://www.sexualne.cz/novinky/sex-po-internetu-pozor-na-skryte-pasti-442>
9. Školáci používají internet pro zábavu a komunikaci s kamarády. Rodiče jako motivační nástroj. *Novinky.cz* [online]. 2014 [cit. 2015-02-28]. Dostupné z: <http://www.novinky.cz/internet-a-pc/333124-skolaci-pouzivaji-internet-pro-zabavu-a-komunikaci-s-kamarady-rodice-jako-motivacni-nastroj.html>

10. VYŠÍNOVÁ, Renata. Dlouhé sezení u počítačových her dělá z dětí agresivní hrbáče. *Ordinace.cz* [online]. 2011 [cit. 2013-03-20]. Dostupné z: <http://www.ordinace.cz/clanek/pociacove-hry-psychiku-dite-nenarusi/>
11. ZACH, Ondřej. Breivik byl závislý na počítačových hrách, říkají psychiatři. *BONUSWEB.CZ* [online]. 2012 [cit. 2013-03-20]. Dostupné z: http://bonusweb.idnes.cz/breivik-byl-zavisly-na-pocitacovych-hrach-rikaji-psychiatri-prl-/Novinky.aspx?c=A120209_111536_bw-novinky_oz
12. Závislost na chytrých telefonech sužuje stále více lidí. *Novinky.cz* [online]. 2014 [cit. 2015-02-28]. Dostupné z: <http://www.novinky.cz/internet-a-pc/mobil/335791-zavislost-na-chytrych-telefonech-suzuje-stale-vice-lidi.html>

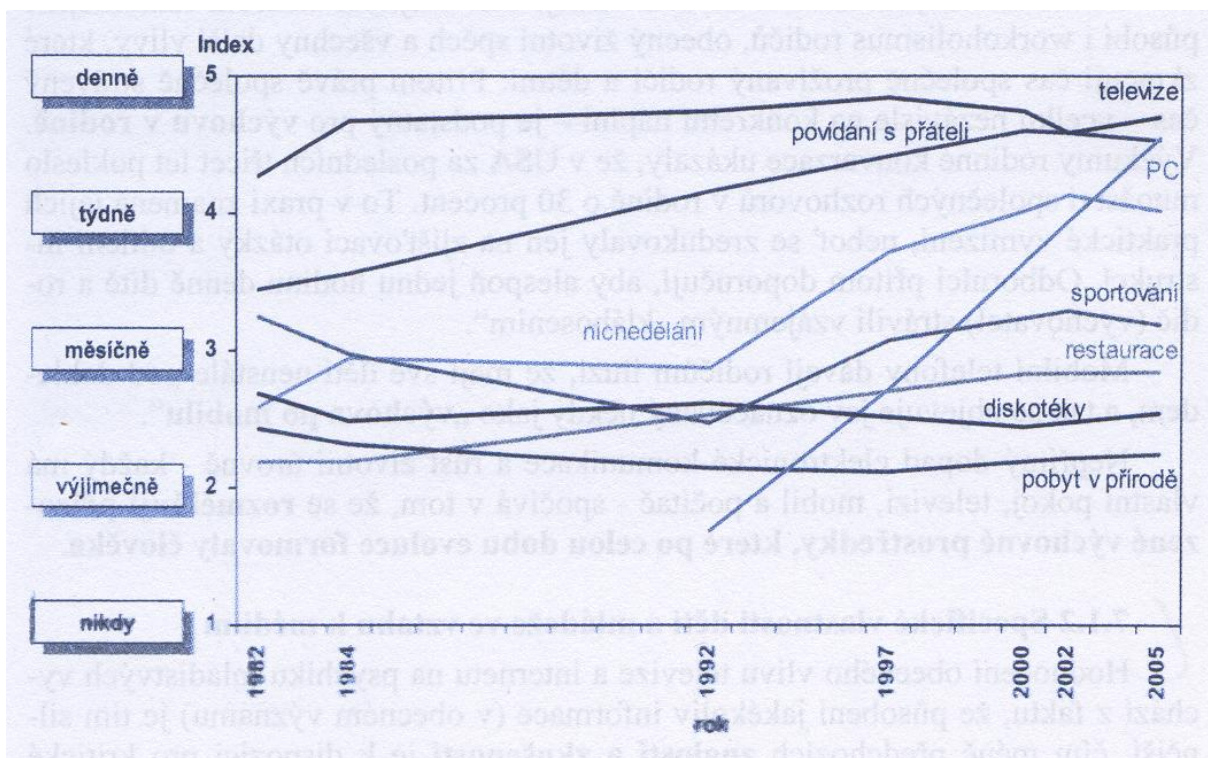
Seznam příloh

Příloha A: Volnočasové aktivity ve skupině 15 – 18 let v ČR

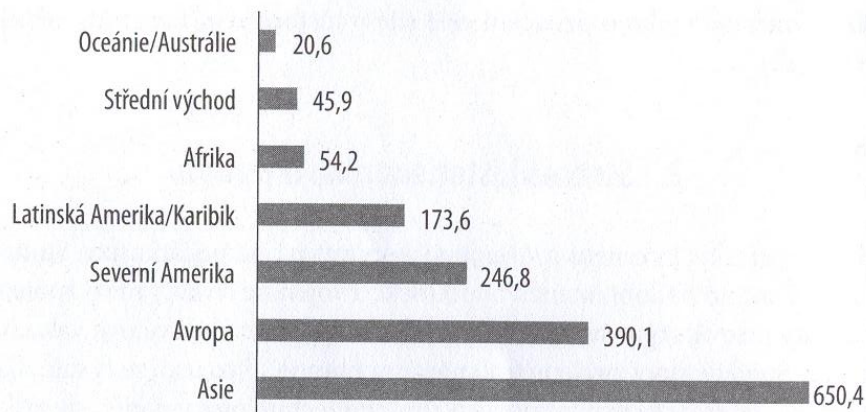
Příloha B: Grafy rozšíření internetu

Příloha C: Vzor dotazníku pro respondenty

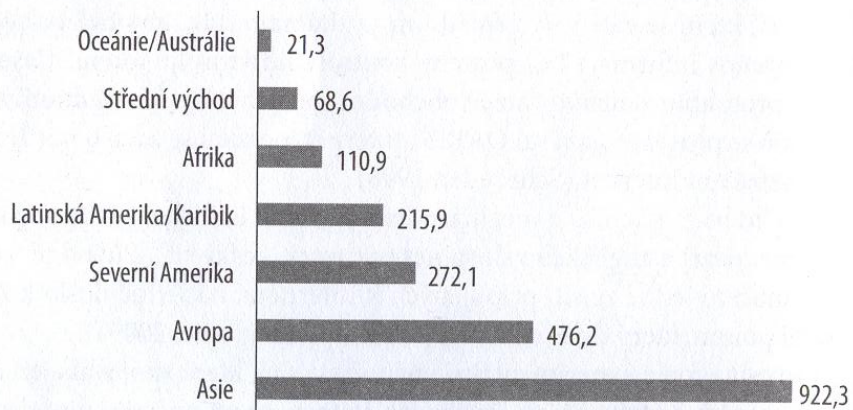
Příloha D: Výpočet chí kvadrátu

Obrázek č. 1: Volnočasové aktivity ve skupině 15 – 18 let v ČR (Musil, 2010, s. 129)

Graf č. 1 Počet uživatelů internetu v milionech k 27. 3. 2009
Převzato a upraveno z: Miniwatts Marketing Group, 2009.

Graf č. 1 Počet uživatelů internetu v milionech k 31. 3. 2011
Převzato a upraveno z: Miniwatts Marketing Group, 2011.

Obrázek č. 2: Grafy rozšíření internetu (Hulanová, 2012, s. 18)

Příloha C

Ahoj,

jsem studentkou Pedagogické fakulty Univerzity Hradec Králové a tímto bych Tě chtěla požádat

o vyplnění tohoto krátkého **anonymního** dotazníku, který je určený pro všechny ve věku od 15 do 19 let. Dotazník se zabývá rizikovými jevy v informačních technologiích a poslouží pouze pro účely mé diplomové práce. Prosím označ křížkem vždy jednu pravdivou odpověď (není- li určeno jinak).

1. Jsem:

- Žena
- Muž

2. Věk (doplň): .....

3. Bydlím v:

- Město (více jak 2000 obyvatel)
- Venkov (méně jak 2000 obyvatel)

4. Studuji:

- Střední odborné učiliště
- Střední odbornou školu
- Gymnázium, Lyceum
- Jiné (doplň).....

5. Máš svůj účet na nějaké sociální síti?

- Ano
- Ne, ale plánuji si ho zřídit
- Ne, nemám

6. Na jaké sociální síti máš účet? (můžeš doplnit více odpovědí)

- Facebook
- Twitter
- Lidé.cz
- Spolužáci.cz
- Skype
- Badoo
- Google+
- Líbímseti.cz
- Jiné
(doplň).....
- .....
- Nemám účet na žádné sociální síti

7. Jak často chodíš kontrolovat svůj účet na sociální síti?

- Méně jak jednou denně
- Alespoň 1 – 3X denně
- Častěji, i každých pár hodin
- Jsem stále online (internet v mobilu apod.)
- Jiné (doplň).....
- Nemám účet na sociální síti

8. Setkal/a ses někdy s některými z projevů kyberšikany? (verbální útoky, vydírání, obtěžování prozváněním, ztrapňování šířením fotografie, videa či audia, vyhrožování, zastrašování, krádež identity – to vše prostřednictvím internetu, sociálních sítí, apod.)

- Ano, já osobně jsem se stal/a obětí kyberšikany
- Ano, můj kamarád/spolužák/známý se stal obětí kyberšikany
- Ne, nesetkal/a jsem se s projevy kyberšikany

9. Se kterým projevem kyberšikany ses již setkal/a jako oběť? (můžeš zaškrtnout více odpovědí)

- Verbální útoky
- Obtěžování prozváněním
- Vyhrožování a zastrašování
- Ponižování, ztrapňování prostřednictvím fotografie
- Ponižování, ztrapňování prostřednictvím videa
- Ponižování, ztrapňování prostřednictvím audia
- Krádež tvé identity
- Vydírání
- Jiné (doplň).....
- Nesetkal/a

10. Které projevy kyberšikany jsi popřípadě použil jako útočník? (můžeš zaškrtnout více odpovědí)

- Verbální útoky
- Obtěžování prozváněním
- Vyhrožování a zastrašování
- Ponižování, ztrapňování prostřednictvím fotografie
- Ponižování, ztrapňování prostřednictvím videa
- Ponižování, ztrapňování prostřednictvím audia
- Krádež identity
- Vydírání
- Jiné (doplň).....
- Žádné

11. Komu by ses svěřil/a v případě, když by ses stal obětí kyberšikany?

- Někomu z rodičů
- Učiteli ve škole, nebo jinému zaměstnanci (výchovný poradce, metodik prevence, ...)
- Sourozenci
- Kamarádovi, kamarádce
- Nějaké instituci (Policie, Linka bezpečí, ...)
- Jiné (doplň).....
- Nikomu bych se nesvěřil/a

12. Šířil/a jsi někdy pomocí služeb internetu nebo mobilního telefonu fotografii nebo video, které mělo někoho ponížit, zesměšnit nebo jinak ztrapnit?

- Ano
- Ne

13. Komunikuješ na internetu/sociální síti s neznámými lidmi?

- Ano, vyhledávám takovou komunikaci záměrně
- Ano, když mne někdo osloví, zapojím se
- Ne

14. Zasíláš své fotografie cizím lidem přes internet?

- Ano
- Ano a také sám/a požaduji po kamarádovi/známém přes internet i jeho fotografii
- Ne, považuji to za riskantní

15. Umístil/a jsi někdy na internet své „sexy“ video či fotku (kde jsi částečně, či úplně nahý/a)?

- Ano
- Ano, takové materiály dokonce někomu sám/a posílám (MMS, e-mail, v chatu,...)
- Ne

16. Považuješ takové zveřejňování či rozesílání fotek za riskantní?

- Ano, proto je nezveřejňuji
- Ano, ale i přesto je zveřejňuji
- Ne

17. Jaké jsou tvé důvody zaslání erotické fotky?

- Pro přítele/přítelkyni
- Pro zábavu
- Protože se mi dotyčný/á líbí
- Protože mi ten druhý také poslal svoji fotku
- Protože jsem chtěl/a fotku toho druhého
- Jiné důvody (doplň)

.....
.....
.....

- Nikdy bych takovou fotku neposlal/a

18. Umístil někdy tvůj známý/kamarád na internet tvoji „sexy“ fotografii nebo video, na kterých jsi částečně svlečený/á nebo úplně nahý/á?

- Ano
- Ne

To je vše, děkuji za spolupráci ☺

Příloha D

H1:

- 1) volba hladiny významnosti: 0,05 (na 95% předpokládáme vztah z H0)
- 2) zvolení testového kritéria: $\chi^2 \rightarrow$ a jeho následný výpočet přes statistický program Excel pomocí speciálních tabulek: $\chi^2 = 10,49509$
- 3) vyhledání kritické hodnoty z tabulky:
 $f=(\check{r}-1)(s-1) = (5-1)(4-1) = 12$ (stupně volnosti)
 $\chi^2_{0,05 (12)} = 21,026$
- 4) porovnání vypočítaných hodnot:
 $10,49509 < 21,026$

H2:

- 1) volba hladiny významnosti: 0,05 (na 95% předpokládáme vztah z H0)
- 2) zvolení testového kritéria: $\chi^2 \rightarrow$ a jeho následný výpočet přes statistický program Excel pomocí speciálních tabulek: $\chi^2 = 0,00006$
- 3) vyhledání kritické hodnoty z tabulky:
 $f=(\check{r}-1)(s-1) = (2-1)(2-1) = 1$
 $\chi^2_{0,05 (1)} = 3,841$
- 4) porovnání vypočítaných hodnot:
 $0,00006 < 3,841$

H3:

- 1) volba hladiny významnosti: 0,05 (na 95% předpokládáme vztah z H0)
- 2) zvolení testového kritéria: $\chi^2 \rightarrow$ a jeho následný výpočet přes statistický program Excel pomocí speciálních tabulek: $\chi^2 = 4,45215$
- 3) vyhledání kritické hodnoty z tabulky:
 $f=(\check{r}-1)(s-1) = (5-1)(2-1) = 4$
 $\chi^2_{0,05 (4)} = 9,483$
- 4) porovnání vypočítaných hodnot:
 $4,45215 < 9,483$

Příloha D

H4:

- 1) volba hladiny významnosti: 0,05 (na 95% předpokládáme vztah z H0)
- 2) zvolení testového kritéria: $\chi^2 \rightarrow$ a jeho následný výpočet přes statistický program Excel pomocí speciálních tabulek: $\chi^2 = 0,058924$
- 3) vyhledání kritické hodnoty z tabulky:
 $f=(ř-1)(s-1) = (2-1)(2-1) = 1$
 $\chi^2_{0,05 (1)} = 3,841$
- 4) porovnání vypočítaných hodnot:
 $0,058924 < 3,841$